

Opracowała
Alicja Szalagan

JÓZEF CZAPSKI

w wydawnictwach
Instytutu Literackiego
w Paryżu

Bibliografia



INSTYTUT
Dokumentacji
i Studiów nad
Literaturą Polską

Na okładce: Józef Czapski, 1980
fot. Piotr Kłoczowski

I N S T Y T U T
Dokumentacji
i Studiów nad
Literaturą Polską

I N S T Y T U T
Dokumentacji
i Studiów nad
Literaturą Polską

Oddział Muzeum Literatury
im. Adama Mickiewicza w Warszawie

JÓZEF CZAPSKI
w wydawnictwach
Instytutu Literackiego w Paryżu

Bibliografia



Opracowała
Alicja Szałagan

Warszawa 2007

Redakcja
Emilia Olechnowicz, Dorota Szczerba

Projekt typograficzny
Janusz Górski

Łamanie
Agencja Poligraficzna Sławomir Zych

© 2007 Copyright by Instytut Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską,
oddział Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie
© 2007 Copyright by Alicja Szałagan

ISBN 978-83-89378-26-2

Seria
Konstelacja *Kultury*. Bibliografie pisarzy
w wydawnictwach Instytutu Literackiego w Paryżu
Tom 5.

Instytut Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską,
oddział Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie
Krakowskie Przedmieście 87/89
00-079 Warszawa
www.literatura.art.pl

Seria
Konstelacja *Kultury*.

Bibliografie pisarzy w wydawnictwach Instytutu Literackiego w Paryżu
pod opieką naukową prof. Jadwigi Czachowskiej

Projekt bibliograficznego opisu najważniejszej dla literatury polskiej II połowy XX wieku konstelacji pisarzy — związanych z Instytutem Literackim i miesięcznikiem *Kultura* redaktora Jerzego Giedroycia — powstał w Instytucie Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską jesienią 2005 r.

Było dla mnie rzeczą oczywistą, że o patronat nad tym projektem zwrócić się do prof. Jadwigi Czachowskiej, która przez pół wieku była głównym bibliografem literatury krajowej i emigracyjnej w podzielonej Europie i wszystkich miejscach na świecie, gdzie znajdowało swój wyraz słowo literatury polskiej.

Kolejne tomy tworzące konstelację *Kultury* rysują złożoną i bogatą mapę najbardziej twórczego w nowoczesnej literaturze polskiej pola literackiego, jakie tworzyli autorzy i wydawnictwa redaktora Jerzego Giedroycia.

Od roku 1946 do 2004. Od „Ksiąg Narodu Polskiego i Pielgrzymstwa Polskiego” Adama Mickiewicza ze wstępem Gustawa Herlinga-Grudzińskiego i od „Dziennika podróży do Austrii i Niemiec” Jerzego Stempowskiego wydanych w Rzymie w 1946 roku do listu Czesława Miłosza do Jerzego Giedroycia z 1952 roku opublikowanego w 2004 roku przez *Zeszyty Historyczne*. Czterdzieści osiem lat!

Wyliczę bohaterów naszych bibliografii w kolejności ich odchodzenia, gdy stawali się najświetniejszą konstelacją literatury polskiej XX wieku.

Witold Gombrowicz zm. 24 VII 1969 w Vence
Jerzy Stempowski zm. 4 X 1969 w Bernie
Konstanty A. Jeleński zm. 4 V 1987 w Paryżu
Józef Czapski zm. 12 I 1993 w Maisons-Laffitte
Gustaw Herling-Grudziński zm. 4 VII 2000 w Neapolu
Czesław Miłosz zm. 14 VIII 2004 w Krakowie

Jerzy Giedroyc zm. 14 IX 2000 w Maisons-Laffitte

Piotr Kłoczowski

Kurator
Instytutu Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską,
oddziału Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie

Warszawa, marzec 2007

Wprowadzenie

W serii monograficznych bibliografii dorobku najważniejszych współpracowników Instytutu Literackiego w Paryżu nie mogło zabraknąć opracowania dotyczącego Józefa Czapskiego. „Dla *Kultury* i dla mnie osobiście Józio [Czapski] był kimś niezmiernie ważnym” — mówił założyciel i redaktor Instytutu Jerzy Giedroyc.¹ Współpraca z *Kulturą* stanowiła też zasadniczy trzon powojennej twórczości pisarskiej Józefa Czapskiego, ogłoszone tam recenzje i szkice na temat malarstwa i literatury wypełniły później w dużej części tomy „Oko”², „Tumult i widma”³ oraz „Patrząc”⁴. W sumie, w ciągu czterdziestu lat ukazały się w paryskim miesięczniku 193 pozycje (nierównej wagi i wielkości), w serii *Biblioteka „Kultury”* dwie książki Czapskiego, a w *Zeszytach Historycznych* jego sześć różnych tekstów. W tym czasie w innych czasopismach emigracyjnych publikował z rzadka, stosunkowo najwięcej w londyńskich *Wiadomościach*, jeszcze rzadziej, ze zrozumiałych względów, w prasie krajowej, w której do 1989 roku wyjątkowo pojawiło się kilka jego szkiców o sztuce. Od 1979 roku wprowadzanie w obieg czytelnicy przez wydawnictwa nielegalne tekstów Czapskiego⁵ w kraju zmieniło w pewnym stopniu ich dostępność. Znany był przede wszystkim jako autor „Wspomnień starobielskich” i „Na nieludzkiej ziemi”. W 1983 roku wyszedł w krakowskim wydawnictwie Znak wspomniany wyżej wybór esejów o malarstwie z lat 1923–1980 pt. „Patrząc”.

Czapski zamieścił szkic już w pierwszym, jeszcze rzymskim, numerze *Kultury* z 1947 roku, ostatnie wspomnienia ogłosił w 1987 roku, gdy

¹ J. Giedroyc: Autobiografia na cztery ręce. Opracował i posłowiem opatrzył K. Pomian. Warszawa 1994, s. 204.

² Oko. [Wybór artykułów i wspomnień dot. malarstwa]. Paryż 1960.

³ Tumult i widma. [Wybór esejów i artykułów]. Paryż 1981.

⁴ Patrząc. Z autoportretem i 19 rysunkami autora. Wybór i posłowie: J. Pollakówna. Kraków 1983.

⁵ Wspomnienia starobielskie. Warszawa: NOWA 1979; [Warszawa]: Wydawnictwo im. gen. E. Fieldorfa [1984]. — Wspomnienia starobielskie; Na nieludzkiej ziemi. [Lublin]: Biblioteka Spotkań 1985, 42 s.; toż [B. m. w.] 1985; toż [B. m. w. 1986]; Warszawa: Recto 1989. — Na nieludzkiej ziemi. Warszawa: Wydawnictwo Krąg 1982 [zawiera nadto: Prawda o Katyniu]. — Na nieludzkiej ziemi; Wspomnienia starobielskie; Prawda o Katyniu. Warszawa: OW Reduta, Wydawnictwo Most 1986; [Wrocław: Solidarność Walcząca 1986]; [Kraków]: Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze [1987]; Skarżysko-Kamienna; Skarżyska Oficyna Wydawnicza SOWA 1987, [Warszawa:] Międzyzakładowa Struktura Solidarności V 1987.

miał lat 91. Nie należał jednak do pierwszego zespołu redakcyjnego, który zaczął działać w 1946 roku w Rzymie. Stałym współpracownikiem został Czapski dopiero po przeniesieniu się w 1948 roku Instytutu Literackiego do Paryża, gdzie przebywał od końca 1945 jako szef placówki 2. Korpusu Polskiego i Ministerstwa Informacji. Stał się wówczas dla Instytutu (notabene, sprzeciwiał się jego translokacji do Francji) człowiekiem opatrnościowym, udostępniając na siedzibę redakcji magazyny wojskowe w podparyskiej miejscowości Maisons-Laffitte. Wcześniej był bardzo pomocny Jerzemu Giedroycowi, ułatwiając mu jesienią 1942 roku przejście z Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich do Wydziału Propagandy i Informacji, którego był szefem. Dzięki swoim rozległym stosunkom i dobrym relacjom z generałem Andersem mógł wspierać, nie zawsze ciesząc się uznaniem przełożonych, działania Giedroycia w wydawnictwach wojskowych. „W okresie, kiedy pracowaliśmy w Propagandzie, Józio był dla mnie jednym z najbliższych ludzi. Nie mieliśmy wtedy żadnych konfliktów” — wspominał Giedroyc⁶. Poznali się jeszcze przed wojną w środowisku emigrantów rosyjskich skupionych wokół Dymitra Filosofowa.

Czapski, urodzony w 1896 roku, dwanaście lat starszy od Giedroycia, brał udział w I wojnie światowej, był jakiś czas w Korpusie Paziów. We wrześniu 1917 zgłosił się do 1. Pułku Ułanów Krechowieckich, który opuścił za zgodą dowódcy, gdy ujawnił swoje pacyfistyczne przekonania. W listopadzie 1918 roku powierzono mu misję odszukania w Rosji zaginionych oficerów Pułku. Zdołał tylko ustalić, że zostali rozstrzelani. Wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej, za zasługi bojowe został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Jeszcze w październiku 1918 roku zapisał się na studia w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, kontynuował je od końca 1920 roku na ASP w Krakowie. W roku akademickim 1923/24 był w klasie Józefa Pankiewicza, który wywarł głęboki wpływ na jego rozumienie malarstwa. Z kolegami malarzami założył grupę Komitet Paryski (od skrótu K. P. zwaną kapistami), która wspólnie udała się na dalsze studia do Paryża. W tym okresie zawarł wiele znajomości wśród francuskiej elity intelektualnej i artystycznej. Dorobek malarski Czapskiego z okresu dwudziestolecia, dosyć znaczny, w większości zaginął. Już w tamtym czasie Czapski malował i jednocześnie pisał o malarstwie. Opublikował wówczas m.in. monografię poświęconą Pankiewiczowi⁷ i szkic o Cézannie⁸, malarzu niezwykle dla kapistów ważnym.

⁶ J. Giedroyc, dz. cyt., s. 202.

⁷ Józef Pankiewicz. Życie i dzieło. Warszawa 1936.

⁸ O Cézannie i świadomości malarskiej. Warszawa 1937.

Po wybuchu II wojny światowej Czapski zgłosił się jako oficer rezerwy do 8. Pułku Ułanów, w którego szeregach wyruszył na wschód. 27 września został wzięty do niewoli przez Armię Radziecką w Chmielku na granicy województwa łwowskiego i internowany w obozie w Starobielsku. Przeżył jako jeden z nielicznych, gdyż w maju 1940 roku przewieziono go do obozu w Pawliszczew Borze, a potem w Głazowcu pod Wołogdą. Zwolniony w 1941 roku na mocy układu Sikorski-Majski, wstąpił do formującej się w Tocku Armii Polskiej. Jako szef Biura Opieki prowadził do kwietnia 1942 roku akcję (podobną do tej sprzed kilkunastu lat) poszukiwania zaginionych na terenie ZSRR oficerów polskich. Później, już w perskim Mieszchedzie, zaczął spisywać wspomnienia z okresu pobytu w obozie i powierzanej mu misji. Ukazały się po raz pierwszy w formie szkicowej w 1944 roku pod tytułem „Wspomnienia starobielskie”⁹ i w 1949 roku pod tytułem „Na nieludzkiej ziemi”¹⁰, stając się niezwykle cennym literackim świadectwem katyńskiej tragedii.

Przypomniane tu fakty z biografii Czapskiego, które poprzedziły trwający do ostatnich lat życia okres współpracy z *Kulturą*, pozwalają zrozumieć rolę, jaką odgrywał w redakcji i rodzaj pisarstwa, uprawianego na łamach pisma. W pierwszych paryskich latach *Kultury* Czapski był niezastąpionym towarzyszem Giedroycia i jego zespołu — złożonego wówczas z Zofii i Zygmunta Hertzów (razem z nimi i ze swoją siostrą Marią mieszkał do końca życia w siedzibie Instytutu Literackiego) — przy redagowaniu pisma i staraniach o zapewnienie mu równocześnie niezależności i finansowych podstaw. W tym ostatnim pomagały Czapskiemu międzynarodowe znajomości i kontakty rodzinne (pochodził z szeroko rozgałęzionej w Europie rodziny arystokratycznej). Giedroyc określił jego funkcję jako jednego z dwu, obok K. A. Jeleńskiego, ministrów spraw zagranicznych Instytutu, którym zawdzięczał wszystkie znajomości poza kręgiem polskim.¹¹ Wśród nich były takie postacie jak m.in. generał de Gaulle, zaliczający Czapskiego do niewielkiego grona Polaków, których zawsze przyjmie¹². Dzięki autorowi „Na nieludzkiej ziemi” cennymi przyjaciółmi *Kultury* stali się André Malraux, pisarz, w 1958–1969 minister kultury Francji oraz James Burnham, amerykański politolog i socjolog. Dobre stosunki z francuskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych zapewniała znajomość z dyrektorem departamentu Jeanem Laloyem oraz przedwojennym polskim dyplomata, Anatolem Mühlsteinem. Dzięki Czapskiemu Giedroyc poznał francuskich historyków: Daniela Ha-

⁹ [Rzym]: Oddział Kultury i Prasy 2. Korpusu 1944, 35 s.

¹⁰ Paryż: Inst. Lit.

¹¹ J. Giedroyc, dz. cyt., s. 173.

¹² A. S. Kowalczyk: Giedroyc i „Kultura”. Wrocław 1999, s. 87.

lévy'ego (był przyjacielem Czapskiego jeszcze sprzed wojny) i Philippe'a Ariès'a oraz włoskiego pisarza Curzia Malaparte.

Istotne zasługi dla przetrwania pisma w początku lat pięćdziesiątych położył Czapski jako „wielki jałmużnik”¹³. Na przełomie roku 1949 i 1950 odbył na rzecz *Kultury* kilkumiesięczną podróż po Kanadzie i Stanach Zjednoczonych z odczytami głównie na temat Katynia, zbierając pieniądze, zyskując prenumeratorów, zachęcając czytelników i polonijne organizacje do fundowania poszczególnych numerów. Wańkowicz, który miał wspierać Czapskiego na terytorium amerykańskim, napisał wprawdzie, że Czapski „potrafi jak Mojżesz puścić wodę ze skały”, pozostawił jednak w swoich listach do Giedroycia mocno humorystyczny obraz jego tournée¹⁴. Efekt rzeczywiście był mniejszy od spodziewanego, ale mimo to ważny dla pisma. Z misjami zdobywania pieniędzy na przedsięwzięcia *Kultury* jeździł później Czapski również po Europie. Jemu też powierzono zadanie przekonania czytelników do zbiórki pieniędzy na nowy dom dla *Kultury*, gdy niespodziewanie trzeba było w 1954 roku opuścić dotychczasowe lokum. Prosił więc, a potem dziękował, w imieniu redakcji za wpłaty¹⁵. Naszkicował też dwa rysunki nowego domu, które były rozprowadzane w postaci pocztówek, a w 1955 roku wyruszył do Ameryki Południowej, aby zachęcić tamtejszą Polonię do pomocy pismu. Według relacji Gombrowicza „wszystkich podbił i oczarował”¹⁶. Ta podróż przyniosła też wymierny skutek dla pisma, jeśli chodzi o listę abonentów. Nadto Czapski opublikował w *Kulturze* swoje wrażenia z tego wojażu¹⁷, tak jak wcześniej ogłosił notatki amerykańskie¹⁸ po powrocie ze Stanów Zjednoczonych.

O swojej roli w prowadzeniu pisma mówił z właściwą sobie skromnością: „[...] Giedroyc perspektywicznie planował. A ja zawsze byłem taką przyczepką: umiałem pieniądze dostać, odwiedzić ludzi.¹⁹ [...] Pisałem sporo i ... żebrałem. Miałem stosunki z ministerstwem, wszystkie trudności materialne na zewnątrz to ja załatwiałem”²⁰. Przyznawał, że „politycz-

¹³ Określenie J. Giedroycia, dz. cyt., s. 138.

¹⁴ J. Giedroyc; M. Wańkowicz. Listy 1946–1963. Wyboru dokonała i wstępem opatrzyła A. Ziolkowska-Boehm. Przypisy opracowali: A. Ziolkowska-Boehm i J. Krawczyk. Warszawa 2000, s. 106, 129, 131–132.

¹⁵ Zob. poz. 50, 52, 58.

¹⁶ J. Giedroyc, J. Gombrowicz: Listy 1950–1969. Wybrał, opracował i wstępem opatrzył A. Kowalczyk. Warszawa 1993, s. 138.

¹⁷ Zob. poz. 55, 56.

¹⁸ Zob. poz. 27–31.

¹⁹ J. Czapski: Świat w moich oczach. Rozmowy przeprowadził P. Kłoczowski. Ząbki-Paris 2001, s. 146.

²⁰ Tamże., s. 156.

na gra należała do niego [Giedroycia] i do Mieroszewskiego”²¹. Potwierdza to tematyczna zawartość jego tekstów, wśród których niewiele jest poświęconych bezpośrednio sprawom politycznym, a jeśli — to pojedyncze artykuły związane ze zbrodnią katyńską, problematyką sowiecką, antysemityzmem w PRL. Co oczywiste, szczególnie był uwrażliwiony na sposób mówienia o Katyniu i reagował na drobne nawet wzmianki niewłaściwie sformułowane²². Zaangażował się wspólnie z Giedroyciem w powstanie Kongresu Wolności Kultury. Obydwaj byli na kongresie założycielskim tej organizacji w czerwcu 1950 w Berlinie, zaproszeni przez Jamesa Burnhama, jednego z jego inicjatorów i przyjaciela Czapskiego. Wedle relacji Giedroycia emocjonalne przemówienie Czapskiego²³ na tymże kongresie — w którym domagał się swobody twórczej dla artystów z krajów zniewolonych, a także utworzenia wolnego uniwersytetu dla młodzieży z Europy Wschodniej, emigrującej na Zachód — było wydarzeniem i uczyniło zeń gwiazdę²⁴. Giedroyc i Czapski zabiegali później o powstanie tego uniwersytetu, a także o wprowadzenie do Sekretariatu Generalnego Kongresu Konstantego A. Jeleńskiego, co udało się w 1952 roku. Formalnie ani Czapski, ani Giedroyc nigdy nie byli z Kongresem związani. Pozostawali jednak w kontakcie z tą instytucją, starając się, aby promowała kulturę polską, przede wszystkim poprzez swoje czasopisma. Czapski bardzo cenił Kongres Wolności Kultury i był oburzony krytycznym artykułem Mieroszewskiego z 1960 roku, w którym padło pod adresem działalności Kongresu sformułowanie „show business”²⁵. Doprowadziło to do poważnego konfliktu w redakcji miesięcznika. Giedroyc bowiem poczuł się bardzo dotknięty faktem, że Czapski zajął inne niż on stanowisko.

Domeną Czapskiego w *Kulturze*, jak już wspomniano, były szkice i recenzje dotyczące malarstwa i literatury. Zadebiutował w pierwszym numerze pisma ważnym szkicem o Bonnardzie pod tytułem „Raj utracony”. Pisał o malarzach, których podziwiał i uważał za swoich mistrzów: o Cézannie i właśnie Bonnardzie, ale także Goy'i, Soutinie, de Staëlu i Morandim. Wracił do twórczości kolegów z Klubu Paryskiego, m.in. Zygmunta Waliszewskiego i Jana Cybisa. Pisał również o malarstwie, które nie do końca aprobował, na przykład o malarstwie Picassa. Omawiał wystawy, które widział w Paryżu, czy w Londynie, recenzował książki poświęcone sztuce, charakteryzował laureatów nagrody plastycznej

²¹ Tamże.

²² Por. polemikę z G. Greenem w poz. 60 czy I. Silone w poz. 106.

²³ Pt. „Biada urzędnikom” zob. poz. 22.

²⁴ J. Giedroyc, dz. cyt., s. 174.

²⁵ Zob. poz. 83.

Kultury. Wśród tekstów o literaturze znalazł się w miesięczniku szkic poświęcony Proustowi, wygłoszony w Giazowcu (na podstawie tekstu z 1928 roku), recenzje nowości z dziedziny prozy, np. francuskich powieści („La peste” Camusa, „Les voix du silence” Malraux), polskich wydawnictw krajowych i emigracyjnych, a także autorów rosyjskich (Aleksiej Remizow, Wasilij Rozanow).

Joanna Pollakówna, wnikliwa badaczka twórczości Czapskiego, tak scharakteryzowała jego pisarstwo: „Szczególną cechą tej eseistyki jest jej bardzo osobisty ton, jedność materii wspomnienia i rozważań nad sprawami sztuki i kultury, traktowanie lektur i przeżyć malarskich jako najistotniejszych faktów biograficznych, poddawanie każdej z owych dziedzin ludzkiego życia ścisłym miarom etycznym”²⁶. Na łamach *Kultury* znalazły się także wybrane zapiski z dzienników Czapskiego, nazwane przez niego „Wyrwanymi stronami” dla podkreślenia ich fragmentaryczności, a może także sposobu obserwacji świata. W dziennikach tych znajdują się tak zapisy, które stały się inspiracją obrazów jak i analizy, będące swoistymi traktatami o malarstwie²⁷.

Czapski był też autorem wielu artykułów wspomnieniowych, w których pożegnał m.in. zaprzyjaźnionych współpracowników pisma: Andrzeja Bobkowskiego, Czesława Straszewicza, Jerzego Stempowskiego, Stanisława Vincenza i Zygmunta Hertza, kolegów malarzy — Jana Cybisa i Zygmunta Waliszewskiego, francuskich pisarzy: Alberta Camusa, André Malraux i François Mauriac. Gombrowicz nie bez racji nazwał go „geniuszem od przyjaznych omówień”²⁸.

Najbardziej znana ze względu na tematykę książka Czapskiego „Na nieludzkiej ziemi” ukazała się jako pierwsza pozycja wydana przez Instytut Literacki po przeniesieniu do Paryża (jeszcze poza serią *Biblioteki „Kultury”*, która powstała w 1953 roku) i osiągnęła jeden z najwyższych nakładów wśród publikowanych tam utworów (ponad 3 tysiące egzemplarzy). Pozostałe dwie książki, będące wyborem tekstów o malarstwie i literaturze, „Oko” oraz „Tumult i widma”, zostały opublikowane jako tom 53 i 342 *Biblioteki „Kultury”*.

²⁶ Joanna Pollakówna: Posłowie w: *Wyrwane strony*. Les Editions Noir sur Blanc. Warszawa 1993. s. 301.

²⁷ Instytut Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską planuje pracę nad odczytywaniem dzienników znanych dotąd tylko z częściowych wydań: *Dzienniki, Wspomnienia, Relacje*, Oprac. J. Pollakówna. [Kr.:] OL* 1986, 234 s. Wyd. nast. [rozszerz.] pt. *Wyrwane strony*. Oprac.: J. Pollakówna przy współpracy P. Kłoczowskiego. Materiał ilustr. zebrał i oprac. P. Kłoczowski [Lausanne:] Les Editions Noir sur Blanc [1993], 333 s.

²⁸ J. Giedroyc, J. Gombrowicz, dz. cyt., s. 338 (list z 4 X 1962).

Na łamach *Zeszytów Historycznych* Czapski ogłosił niewiele tekstów; poza dwiema krótkimi recenzjami; ich treść można by określić — za nazwą istniejącego w piśmie działu — jako „okruchy historii”.

Różnice zainteresowań (nie światopoglądu) oddalały z upływem lat Czapskiego od Giedroycia. Czapski w znacznie większym stopniu był malarzem i pisarzem niż redaktorem. Jeszcze w 1951 roku w liście do Mieroszewskiego Giedroyc, zastanawiając się nad jakimś nowym pomysłem na *Kulturę*, pisał „przepracuję to sobie z Czapskim”²⁹, ale już w roku 1953 zgadzał się ze swoim korespondentem, że jest on raczej przyjacielem pisma niż jego aktywnym współpracownikiem³⁰. Giedroyciowi wyraźnie doskwierał brak drugiej osoby w redakcji, z którą mógłby przedyskutować polityczną koncepcję pisma. Z tego powodu zabiegał w liście z 1955 roku o wsparcie w tym zakresie u Mieroszewskiego: „[...] ciągle operować Czapskim i Jeleńskim, którzy są dla mnie niezmiernie cennymi, ale których ciągle muszę trzymać za rękę, gdyż politycznie są naiwni — to za mało”³¹. W wielu listach redaktora *Kultury* z tych lat można znaleźć uwagi o Czapskim: „jest zupełnie nieprzytomny”, bo przygotowuje pierwszą swoją wystawę po wojnie³², „Józio utonął w malarstwie”³³, malarstwo „go całkowicie pochłania”³⁴. Na ile sytuacja pisma na to pozwalała, Giedroyc odnosił się ze zrozumieniem się do potrzeb artystycznych Czapskiego, choć całkowicie, jak wynika z listu do Wańkowicza, z obowiązków wobec czasopisma zwolnić go nie mógł. Rozumiał jednak jego znużenie po podróży do Stanów Zjednoczonych i to że polityka go „męczy i nie jest to żywioł, w którym się dobrze czuje”, zamierzał więc dać mu wtedy półroczny urlop od obowiązków redakcyjnych³⁵. W następnych latach też wspomagał twórcze działania Czapskiego, choć wielbicielem jego sztuki nie był. *Kultura* przez cały czas odnotowywała wszystkie wystawy malarskie Czapskiego w dziale „Wydarzenia miesiąca”. Czapski natomiast — nie zajmując się bezpośrednio politycznymi koncepcjami prezentowanymi w miesięczniku — popierał je publicznie, dając swój podpis pod oświadczeniami i rezolucjami formułowanymi w imieniu pisma³⁶.

²⁹ J. Giedroyc, J. Mieroszewski: *Listy 1949–1956*. T. 1. Warszawa 1999, s. 153

³⁰ Tamże, s. 310.

³¹ Tamże, t. 2, s. 50.

³² J. Giedroyc, K. A. Jeleński: *Listy 1950–1987*. Wybrał, wstępem i przypisami opatrzył W. Karpiński. Warszawa 1995, s. 82 (list z 13 XI 1951).

³³ J. Giedroyc, J. Stempowski: *Listy 1946–1969*. Wybrał, wstępem i przypisami opatrzył A. S. Kowalczyk. Cz. 1. Warszawa 1998, s. 172 (list z 18 II 1952).

³⁴ J. Giedroyc, J. Mieroszewski, dz. cyt.

³⁵ J. Giedroyc, M. Wańkowicz, dz. cyt., s. 156 (list z 17 VI 1950).

³⁶ Por. poz. 35, 118, 137, 155.

Rola Józefa Czapskiego w *Kulturze* była znacznie większa niż tylko jako autora licznych tekstów i w początkowym okresie ważnej osoby dla utrzymania pisma. Jak pisał Jerzy Giedroyc, Czapski „wnosił pewien szczególny klimat przyjaźni i bezinteresowności i wytwarzał dzięki temu jakąś atmosferę, jakąś aurę wokół całej tej roboty. Był pełen życzliwości dla ludzi. Wyczuwało się w nim życie duchowe i to chyba tak bardzo frapowało i przyciągało osoby jakże przecież różne: od Kota Jeleńskiego do Jeanne Hersch”³⁷; a o odejściu Czapskiego powiedział: „Jego śmierć zamknęła ważny rozdział mojego życia”.

Kultura pożegnała go w dwóch kolejnych numerach z 1993 roku: nekrologiem, tekstem posłania od prezydenta RP Lecha Wałęsy, szkicem Wojciecha Karpińskiego pod tytułem „Płomień” (nr 3/546), wierszem Wacława Iwaniuka, artykułem Mirosława Supruniuka „Trzy «podróże» Józefa Czapskiego do Polski” oraz wspomnieniem Bohdana Osadczyka „Oddychać razem” (nr 4/547).

Niezwykłe życie Czapskiego, relacje świadka zbrodni katyńskiej poszukującego jeńców w ZSRR, doskonałe literacko szkice o sztuce, pisany przez dziesięciolecia dziennik, ważne, stale odkrywane dzieło malarskie, znane m.in. z krakowskiej wystawy³⁸, skromne bytowanie w siedzibie Instytutu — wszystko to sprawiło, że stał się on częścią legendy *Kultury*.

Zasady opracowania bibliografii

Projekt przygotowania serii bibliografii osobowych najważniejszych współpracowników *Kultury*, ograniczonych zasięgiem do wydawnictw Instytutu Literackiego, przedstawił Piotr Kłoczowski, kurator Instytutu Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską, koncepcję metodyczną przygotowała profesor Jadwiga Czachowska. Bibliografia Józefa Czapskiego została opracowana zgodnie z zasadami wytyczonymi przez nią i przedyskutowanymi w zespole autorów poszczególnych tomów tej serii; zawiera więc pełną bibliografię podmiotową i przedmiotową Józefa Czapskiego w wydawnictwach Instytutu Literackiego w Paryżu. Składa się z trzech części, wynikających z form działalności Instytutu:

³⁷ J. Giedroyc, dz. cyt., s. 202.

³⁸ „Wnętrze — Józef Czapski”, wystawa przygotowana w 1996 r. przez Muzeum Narodowym w Krakowie, eksponowana także w Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie.

CZĘŚĆ PIERWSZA Józef Czapski w miesięczniku *Kultura*

CZĘŚĆ DRUGA Józef Czapski w wydawnictwie Instytutu Literackiego

CZĘŚĆ TRZECIA Józef Czapski w *Zeszytach Historycznych*.

Każda z tych części dzieli się na bibliografię podmiotową i przedmiotową.

Część pierwsza zamyka się w latach 1947 (nr 1) — 1998, kiedy to ukazywały się teksty Czapskiego i o nim na łamach *Kultury*. Ostatnie szkice napisał w roku 1987. Później ukazał się jeszcze w 1989 list protestacyjny do dyrektora Wydawnictwa „Alfa”, które bez jego zgody opublikowało w antologii „My deportowani” fragmenty „Na nieludzkiej ziemi” oraz w 1993 i 1998, już pośmiertnie, pięć niedrukowanych wcześniej tekstów. Omówienia, recenzje, noty na temat Czapskiego pojawiały się w piśmie od roku 1951 do 1998.

Część druga w dziale bibliografii podmiotowej rejestruje sześć pozycji, w tym trzy książki i trzy utwory niesamoistne wydawniczo, a w dziale bibliografii przedmiotowej trzy przedruki szkiców na temat Czapskiego oraz dwa poświęcone mu wiersze.

Sześć tekstów Czapskiego w części III bibliografii powstało w różnych latach, a ogłoszono je w *Zeszytach Historycznych* w okresie 1983–2004. Dział opracowań odnotowujący cztery pozycje zamyka artykuł Małgorzaty Ptasiniskiej-Wójcik z 2005 roku, relacjonujący próby zwerbowania Czapskiego przez Departament I (wywiad) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL.

Bibliografia powstała na podstawie kwerendy całej działalności wydawniczej Instytutu Literackiego od roku 1947 do 2005 (od śmierci Jerzego Giedroycia w 2000 roku ukazują się tylko *Zeszyty Historyczne*). Punktem wyjścia dla zgromadzenia materiałów były wydane przez Instytut Literacki w Paryżu następujące tomy bibliografii zawartości jej wydawnictw (w układzie rzeczowym): J. Kowalik: „Kultura” 1947–1957. Bibliografia zawartości treści. Działalność wydawnicza (1946–maj 1959). Paryż 1959; M. Danilewicz Zielińska: Bibliografia. „Kultura” (1958–1973), „Zeszyty Historyczne” (1962–1973). Działalność wydawnicza (1959–1973). Paryż 1975; tejsze: Bibliografia. „Kultura” (1974–1980), „Zeszyty Historyczne” (1974–1980). Działalność wydawnicza (1974–1980). Paryż 1981; tejsze: Bibliografia. „Kultura” (1981–1987), „Zeszyty Historyczne” 1981–1987, Działalność wydawnicza (1981–1987). Paryż 1989; A. Supruniuk, M. A. Supruniuk: Bibliografia. „Kultura” (1988–1996). „Zeszyty Historyczne” (1988–1996), Działalność wydawnicza (1988–1996) Paryż 1997, oraz opracowania: M. A. Supruniuk: „Kultura”. Materiały do dziejów Instytutu Literackiego w Paryżu. [T. 1] Bibliografia działalności wydawniczej 1946–1990. Uzupełnienia. Toruń 1994 i J. Krawczyk, J. Szymański: Bibliografia. „Zeszyty Historyczne” 1–110 (1962–1994). Paryż, Warszawa 1996.

Następnym etapem pracy była autopsja 637 numerów *Kultury* (w tym nieobjętych bibliografiami), która pozwoliła zweryfikować wcześniejsze opisy, a także wzbogacić bibliografię o nowe pozycje i opracować szersze adnotacje. W stosunku do *Zeszytów Historycznych*, ze względu na nikłą współpracę Czapskiego z tym pismem, zrezygnowano z pełnej autopsji, ograniczając ją tylko do okresu po 1994 roku. W części pierwszej i trzeciej bibliografii uwzględniono wszystkie, nawet drobne teksty autora „Na nie-ludzkiej ziemi”, a więc obok szkiców, recenzji, fragmentów wspomnień odnotowano także listy do redakcji, podpisane m.in. przez niego oświadczenia i rezolucje, sprostowania błędów drukarskich (przy pozycjach, których dotyczą). Podobnie, w bibliografii przedmiotowej części pierwszej i trzeciej odnotowano, poza szkicami i recenzjami dotyczącymi Czapskiego, listy do redakcji z nim związane, większe fragmenty z takich cyklicznych tekstów jak „Kronika angielska” Londyńczyka (Juliusza Mieroszewskiego), czy „Dziennik pisany nocą” Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, noty informacyjne w dziale „Wydarzenia miesiąca”, poświęcone lub dedykowane mu utwory.

Wychodząc z założenia, że najpełniej można zobrazować współpracę autora z czasopiśmem i jego w nim recepcję, poprzez pokazanie jej w przebiegu czasowym, wybrano układ chronologiczny; w ramach roku uporządkowano pozycje według kolejności numerów i stron. Układ ten dotyczy także części drugiej, gdzie pozycje książkowe ułożono według roku ich wydania, z tym jednakże, iż przyjęte kryterium jednostki piśmiennej (w miejsce jednostki wydawniczej jak w części pierwszej i trzeciej) spowodowało, że kolejne wydania poszczególnych utworów znalazły się w tej samej pozycji (od nowego wiersza po myślniku).

Opis główny każdej pozycji w częściach pierwszej i trzeciej, w których zasięg ogranicza się do jednego tylko czasopiśma, składa się z tytułu utworu oraz — po myślniku, który zastępuje tytuł czasopiśma i miejsce jego wydawania — numeru i stron. W części pierwszej data roczna umieszczona jest tylko nad pierwszą pozycją z danego roku.

W adnotacjach zamieszczano informacje dotyczące formy podpisu, jeśli różniła się od nazwiska, gatunku utworu, działu pisma, w jakim został zamieszczony, datowania, przytaczano motta i dedykacje, objaśniano skrótowo temat publikacji, podawano zawartość książek, a także odsyłacze do przedruków lub pierwodruków, po skrócie LdR, listy do redakcji w sprawie poszczególnych utworów.

Bibliografię uzupełnia indeks tytułów utworów Józefa Czapskiego oraz indeks nazwisk.

Wykaz skrótów

ang. — angielski
 art. — artykuł
 Bibl. — biblioteka
 cd. — ciąg dalszy
 dat. — datowany
 dot. — dotyczy
 franc. — francuski
 hebr. — hebrajski
 inc. — incipit
 inst. — instytut
 jęz. — język
 LdR — Listy do Redakcji
 lit. — literacki
 litew. — litewski
 niem. — niemiecki
 nt. — na temat
 omów. — omówienie
 oprac. — opracował
 podp. — podpisany
 pol. — polski
 polem. — polemika
 por. — porównaj
 poz. — pozycja
 przeł. — przełożył
 pseud. — pseudonim
 rec. — recenzja
 sprost. — sprostowanie
 tłum. — tłumaczył
 uzup. — uzupełnienie
 właśc. — właściwie
 wyd. — wydanie
 zesz. — zeszyt
 zob. — zobacz
 zorg. — zorganizowany

CZĘŚĆ PIERWSZA

Józef Czapski
w miesięczniku *Kultura*

(myślnik „ — ” zastępuje powtarzające się w opisach: tytuł pisma
i miejsce jego wydawania: *Kultura*, Paryż)

Twórczość

1947

1. Raj utracony — nr 1 s. 44–49.

Dedykacja: Ludwikowi [Heringowi] poświęcam. — Art. dotyczący twórczości P. Bonnarda, zmarłego 24 I 1947, m.in. wpływu jego malarstwa na sztukę polską, a także uniwersalnego zagadnienia zaangażowania artysty w problemy jego czasu.

2. [Przekład:] A. Malraux: Wstęp do psychologii sztuki. Tłum. [z franc.]: [M. Czapska, ...] — nr 2/3 s. 55–68.

Tłumacze podp.: M. i J. Cz.

3. Jangi Jul. Gołębie i obłoki — nr 2/3 s. 99–107.

Rozdział pt. „Obłoki i gołębie” z książki „Na niehumanitarnej ziemi” zob. poz. 292.

4. La Peste — nr 2/3 s. 168–171.

Podp. Marek Siemny. — Szkic dot.: A. Camus: La peste [Dżuma].

5. Dwa czasopisma — nr 2/3 s. 184–197.

W rubryce: Ścieżki. — Omów. dwu numerów czasopism poświęconych sztuce: paryskiego *Verve* (1947; nr po śmierci P. Bonnarda) i krakowskiego *Głosu Plastyków* (1946 nr z XII).

6. Swoboda tajemna — nr 4 s. 93–99.

Podp. Marek Sienny. — Motto: „że słowu jeśli brak powietrza”. — Art. dotyczący sytuacji współczesnej literatury rosyjskiej po ataku A. Żdanowa na m.in. I. Erenburga, A. Fadiejewa w styczniu 1948; także o A. Bloku i poświęconej mu książce N. Barberowej: *Alexander Blok et son temps, suivi d'un choix de poèmes*. Paris 1947.

7. Groby czy skarby — nr 5 s. 68–74.

Podp. Marek Sienny. — W rubryce: Ścieżki. — Motto: „Wierzby płaczące na brzegach Sekwany / Smutne są dla nas jak wierzby Eufratu” [J. Słowacki: *Parryż*]. — Art. dot. m.in. nastrojów w powojennej Francji, książki A. Malraux „Psychologia sztuki” oraz powinności emigracji polskiej przyczynienia się do odrodzenia Francji ze względu na jej przeszłość. — Przedruk zob. poz. 297.

8. „Za słowo” — nr 7 s. 9–12.

W rubryce: Ścieżki. — Motto: „Czy ten ptak gniazdo kała, co je kała / Czy ten, co mówić o tym nie pozwala” (C. Norwid). — Polem. z głosami krytycznymi po ogłoszeniu opowiadania A. Bobkowskiego pt. „Pożegnanie” (nr 6 s. 82–93), poddającego krytyce cywilizację zachodnią. Wskazując na następstwa braku wolności słowa w ZSRR, Bobkowski domagał się swobody w walce o wartości kultury Zachodu.

9. Z powodu wystawy, której nie widziałem — nr 7 s. 108–114.

Art. odnosi się do wystawy J. Cybisa w Poznaniu w 1948 r.; uwagi o malarstwie J. Cybisa, którego uważa za najwybitniejszego malarza w Polsce, a jego wystawę na Zachodzie „mogliaby być odkryciem dla Europy”.

10. Pamięci Bernanosa — nr 11 s. 49–58.

Podp. Marek Sienny. — Przedruk zob. poz. 297.

11. Proust w Giazowcu. Tłum. z franc. T. Skórzewska — nr 12 s. 25–36.

Dedykacja: J. Kohnowi i W. Cichemu. — „Spisane w Giazowcu przez przyjaciół odczyty, raczej opowiadania J. Czapskiego o Prouście, wygłoszone w obozie na prowadzonych przez niego tzw. lekcjach konwersacji francuskiej w 1940–1941” [z noty od redakcji]. — Cd. zob. poz. 12.

12. Proust w Giazowcu. Tłum. z franc. T. Skórzewska — nr 13 s. 22–43.

Początek zob. poz. 11.

1949

13. „Ja” — nr [1]/15 s. 42–50.

Motto: „Bonaparte est en France... / mon estomac se ferme” (Maine de Biran). — Szkic nt. znaczenia literackiego „ja” i literatury diarystycznej, dot. głównie: Maine de Biran: *Journal intime*. — Przedruk zob. poz. 297.

14. Mel — nr [2/3] 16/17 s. 204–213.

W rubryce: Ścieżki. — Szkic nt. osobowości twórczej M. Wańkowicza, sprostowany wyjazdem pisarza do USA w I 1949.

15. „Spowiedź dziecięcia wieku” — nr 1[!]/18 s. 3–13.

Szkic nt. młodego pokolenia Polaków w kraju i na emigracji; m.in. cytuje list młodego człowieka z Polski, który określa się jako stalinowiec; J. Czapski podkreśla obowiązki starszej generacji emigrantów wobec młodzieży polskiej w Kraju i za granicą. — Przedruk zob. poz. 297.

Polem.: LdR: Mike. — 1949 nr 7/24 s. 158–160; Z. Nagórski, jr.: Sami musimy znaleźć rozwiązanie. — 1950 nr 5/31 s. 127–133.

16. Maritain miał rację? — nr 3/20 s. 55–60.

W rubryce: Ścieżki. — Art. w związku z ogłoszeniem przez W. A. Zbyszewskiego recenzji „Na nieludzkiej ziemi” (m.in. „Czapski o Rosji”. *Wiadomości*, Lon-

dyn 1949 nr 20); J. Czapski rozważa problem stosunku Polaków do Rosjan i polemizuje ze Zbyszewskim w tym względzie. — Przedruk zob. poz. 297.

17. **Szeptem** — nr 6/23 s. 3–4.

Felieton z okazji 10. rocznicy wybuchu II wojny światowej.

18. **Kapitałny chłopak** — nr 7/24 s. 5–9.

Felieton głównie dotyczący I. Paderewskiego, a także W. Małcużyńskiego i ich zasług dla Polski. — Numer pisma ufundowany przez W. Małcużyńskiego.

19. [Wstęp do:] J. Holcman: **Niewinny spacer po New Yorku** — nr 8/25 s. 80–87.

Wstęp do wspomnień młodego pianisty, Żyda, czującego się Polakiem. Czapski spotkał owego pianistę po raz pierwszy w 1942 r. w Taszkencie, co opisał w „Na nieludzkiej ziemi”.

1950

20. **Szkice [rysunkowe] z New Yorku** — nr 4/30 s. 78–81.

Cztery rysunki J. Czapskiego piórkiem.

21. **Łańcuch niewidzialny** — nr 6/32 s. 51–61.

W rubryce: Ścieżki. — Dedykacja: Władysławowi Śmietanie. — Refleksje z podróży do Stanów Zjednoczonych, gdzie Czapski wygłaszał prelekcje nt. Kątynia, wskazując, że to właśnie „łańcuch ofiar niewinnych” w historii Polski utrzymuje być może pamięć emigrantów o ojczyźnie. — Przedruk zob. poz. 297.

22. **„Biada urzędnikom”** — nr 7/33–8/34 s. 3–11.

Przemówienie, wygłoszone w jęz. franc. na Kongresie Wolności Kultury w Berlinie 26–30 VI 1950, nt. sowietyzacji młodego pokolenia w ZSRR i pań-

stwach od niego zależnych, głównie w Polsce; apeluje o pomoc w kształceniu młodzieży, która przedostała się stamtąd na Zachód; postuluje utworzenie wolnego uniwersytetu w Berlinie. — Tytuł zaczerpnięty z A. Błoka.

23. **Przemówienie Józefa Czapskiego na otwarciu kongresu wygłoszone w języku polskim i niemieckim** — nr 7/33–8/34 s. 11.

Przemówienie na Kongresie Wolności Kultury w Berlinie 26–30 VI 1950. — Tekst w jęz. pol.

24. **Rezolucja Kongresu w sprawie wolnego uniwersytetu zgłoszona przez Józefa Czapskiego i Jerzego Giedroycia** — nr 7/33–8/34 s. 12.

Rezolucja zgłoszona na Kongresie Wolności Kultury w Berlinie 26–30 VI 1950; dot. powołania wolnego uniwersytetu dla młodzieży emigrującej z Europy Środkowo-Wschodniej jako najpilniejszego zadania Kongresu.

25. [Rezolucja z powodu trudnej sytuacji szkolnictwa dla dzieci uchodźców w Niemczech] — nr 7/33–8/34 s. 12.

Apel Kongresu Wolności Kultury w Berlinie o utworzenie szkół dwujęzycznych dla dzieci uchodźców. — Podpisało 7 osób, w tym m.in. J. Czapski i J. Giedroyc.

26. [Sześć rysunków z podróży po Stanach Zjednoczonych] — 7/33–8/34 s. 86–91.

27. **„Prawie niebo”** — nr 9/35 s. 25–29.

W rubryce: Ścieżki. — Wrażenia z podróży po Stanach Zjednoczonych. — Przedruk zob. poz. 297.

28. **Malowane życie, malowana śmierć** — nr 10/36 s. 58–70.

W cyklu: Notatki amerykańskie. — Następne części cyklu zob. poz. 29, 30. — Przedruk zob. poz. 297.

29. „Dzwonki” — nr 11/37 s. 37–44.

W cyklu: Notatki amerykańskie. — Przedruk zob. poz. 297.

30. Czarne lusterko — nr 12/38 s. 35–44.

W cyklu: Notatki amerykańskie. — Przedruk zob. poz. 297.

1951

31. „It is our custom” — nr 1/39 s. 58–71.

Dedykacja: Arthurowi poświęcam. — Wrażenia z podróży do Stanów Zjednoczonych, gdzie autor spotkał m.in. studenta medycyny polskiego pochodzenia, Arthura. — Przedruk zob. poz. 297.

32. Notatki z Kongresu Brukselskiego — 1/39 s. 125–128.

Podp. J.Cz. — Dot. zjazdu Kongresu Wolności Kultury w XI 1950 w Brukseli.

33. W Berlinie o Zjednoczonej Europie — nr 9/47 s. 108–113.

Przemówienie w Titania Palace w Berlinie Zachodnim na zebraniu zorganizowanym przez Kampfgruppe gegen die Unmenschlichkeit, odbywającym się w czasie festiwalu młodzieży z krajów bloku sowieckiego w Berlinie Wschodnim. J. Czapski opowiada się za przyszłością Europy jako federacji wolnych narodów, ogarniającej także tereny poza linią Curzona. — Tekst poprzedza nota wstępna od Redakcji (s. 107). — Streszczenie w jęz. franc. w dziale: Résumé des principaux articles parus dans ce numéro, s. 157.

34. „Montagnes Russes” — nr 10/48 s. 72–79.

[Dedykacja:] Pamięci D. Filosofova poświęcam. — Motto: „Przecie to jedyna moja pociecha w naszym katorżnym losie włóczęgów — gdy mówię sobie: «wszystko jedno, jakoś tam prędko będzie koniec!», i, czując mój zbawczy fatalny kres (ani pokory, ani dobroduszości we mnie nie ma) ostatnimi siłami jak ta klacz z zasieczonymi oczami (pamiętacie ten sen Dostojewskiego) pod

natrętny motyw Musorgskiego zębami się narzucam na każde mgnienie mego wyślizgującego się ostatniego dnia” („Podstrzyżonymi oczami”, s. 204); „... i trzeci (pokłon) — za to że życie mi dała a nic na świecie nie ma lepszego niż życie”. („Zwichrzona Ruś”, s. 166). — W rubryce: Ścieżki. — Dot. A. M. Remizowa. — Przedruk zob. poz. 198, 297. — Por. poz. 198.

35. Oświadczenie [dot. nowych emigrantów w związku ze „sprawą Miłosza”] — nr 12/50 s. 3–4.

W oświadczeniu m.in. postulat, aby nowych emigrantów oceniać na podstawie ich działalności i zachowania na emigracji; stosunek do nich być „powinien bez uprzedzeń i gorzkich urazów, lecz pełen życzliwej czujności”. — Podp. m.in. J. Czapski.

1952

36. Łańcuszek — nr 4/54 s. 3–4.

Felieton, w którym wspomina swoją podróż po Stanach Zjednoczonych, gdzie zbierał fundusze dla pisma, wyrażając wdzięczność dla czytelników i organizacji, szczególnie dla Legionu Młodych Polek z Chicago, wspomagającego *Kulturę* już po raz trzeci; numer poświęcony tej organizacji.

37. „Chcę mieć rację NA naturze” — nr 5/55 s. 27–32.

Dedykacja: Jean Colin poświęcam. — Art. nt. albumu rysunków Cézanne’a „Carnets de Dessins” (Paris 1952).

38. Wystawa Kulisiewicza — nr 6/56 s. 124–125.

Podp. J. Cz. — W dziale Kronika kulturalna. — Rec. wystawy T. Kulisiewicza zorganizowanej przez Ambasadę PRL w maju 1952 w Paryżu.

39. „Łzy potęgi drugiej” — nr 9/59 s. 143–145.

Podp. J.Cz. — W dziale: Książki. — Rec.: C. Mayran: Larmes et lumière à Oradour [wyd. 1952].

40. „Głosy milczenia” — nr 11/61 s. 134–147.

W dziale: Książki. — Dedykacja: Stanisławowi Vincenzowi poświęcam. — Szkic nt.: A. Malraux: *Les voix du silence*. Paris 1951. — Por. poz. 197.

41. [Przekład:] J. Colin: Na marginesie wystawy. [Przeł. z franc. ...] — nr 2/64–3/65 s. 182–184.

Dot. wystawy rysunków szkół niemieckich XV i XVI wieku w gabinecie rysunków w Luwrze w 1953 r. — Tłum. nie podp.; inf. o autorze przekł. za: J. Kowalik: „Kultura” 1947–1957 [...]. Paryż 1959 s. 195.

42. Wspomnienia — nr 4/66 s. 124–126.

Podp. J.Cz. — W dziale: Książki. — Rec.: A. Remizow: W różowym blasku. Nowy Jork 1952; J. K. Terapiano: Spotkania. Nowy Jork 1953. — Sprost. zob. poz. 45.

43. [Polemika z artykułem Cz. Miłosza dot. A. Huxleya „Les diables de Loudun” (Paris 1953)] — nr 6/68 s. 154.

W dziale: Listy do Redakcji. — Art. Cz. Miłosza w rubryce: Notatki z lektury. — 1953 nr 5/67 s. 54–63.

44. „Rzeczy nieżywe i bez ruchu” — nr 10/72 s. 3–10.

Motto: „Ten kto maluje zwierzęta żyjące jest bardziej godny szacunku niż ten, który przedstawia rzeczy nieżywe i bez ruchu” (Królewska Akademia Francuska ustami Félibiena w 1667 roku). — Omów. książki Ch. Sterlinga „La nature morte de l'antiquité à nos jours” (Paris 1952). — W tekście (s. 3 i 10) dwa rysunki Czapskiego.

45. [Sprostowanie informacji o pisarzu rosyjskim G. Gazdanowie] — nr 10/72 s. 160.

W dziale: Listy do Redakcji. — Dot. własnej recenzji (zob. poz. 42), w której wspominał (błędnie), że G. Gazdanow (1906–1971) nie żyje.

46. O lekkości — nr 12/74 s. 107–110.

W dziale: Kronika kulturalna. — Omów. malarstwa R. Dufy w związku z wystawami po jego śmierci w Paryżu, latem 1953 r.

47. „Jajeczniczka” — nr 3/77 s. 121–126.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „Na szczęście, że ja nie odkryłem swojej manieri, jakżeby to mnie nudziło” — rzucił Degas na temat malarza, który swoją manierę znalazł (D. Rouart). — Dot.: Topolski's Chronicle. London 1954, M. Bohusz-Szyszko: Rysunki. Londyn 1953, nadto polem. z J. Torosiewiczem w związku z jego zdaniem nt. P. Bonnarda, wyrażonym w art. „Wystawy paryskie” (1954 nr 1/75–2/76 s. 175–178).

48. Dookoła dwóch wystaw — nr 5/79 s. 123–126.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. wystaw J. Šímy (Galerie Kleber) i P. Berçota (Galerie de France) w Paryżu w 1954 r.

49. Wystawa ukraińska — nr 7/81–8/82 s. 181–182.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. wystawy rzeźbiarza G. Kruka i malarza S. Boraczoka w Galerie Simone Badinier w Paryżu.

50. [Apel o pomoc finansową w nabyciu nowego domu dla *Kultury*] — nr 9/83 s. 3–6.

Dziękuję pierwszym ofiarodawcom E. Berenbau, S. Zamoyskim i hr. G. de Boisgelin i zwraca się do wszystkich czytelników, aby w miarę możliwości wzięli udział w zbiorce.

51. „Piórem umaczanem w niebie” — nr 9/83 s. 123–126.

Dot.: F. Mauriac: *Galigai*. Paris 1952; L'Agneau. Paris 1954; Bloc-notes, druk w *L'Express*.

52. [Podziękowanie za udział czytelników w akcji zbierania pieniędzy na dom Kultury] — nr 10/184 s. 12–13.

Tu także zapowiedź wprowadzenia cegiełki (1000 Fr) na dom *Kultury*.

1955

53. [List w sprawie notatki nt. artykułów o swojej wystawie w prasie francuskiej] — nr 4/90 s. 159.

W dziale: Listy do Redakcji. — Krytykuje Redakcję za opuszczenie w notatce zob. poz. 200 nazwiska J. Ulatowskiego, autora artykułu w *Preuves*.

54. [Uwaga wstępna do:] J. Colin: *Okropności wojny* — nr 10/96 s. 144.

Podp. J.Cz. — Krótka nota polecająca art. młodego franc. malarza, który z wnikliwością pisze o malarstwie B. Buffeta w związku z wystawą jego dzieł w Paryżu w r. 1954.

55. *Amerykańskie ścieżki* — nr 11/97 s. 61–66.

Wrażenia z podróży po Ameryce Południowej, gdzie Czapski przez trzy miesiące wędrował po Brazylii, Urugwaju, Argentynie i Wenezueli: „[...] życia mi nie starczy, by wejść naprawdę w światy tego kontynentu [...], choć skrawek tych wrażeń błyskawicznych, zazębionych o milion wspomnień, spróbuję opowiedzieć”; zapowiada poz. 56. — Przedruk zob. poz. 297.

56. *Tumult i widma* — nr 12/98 s. 35–52.

Notatki z początku podróży po Ameryce Południowej, zapowiadane w poz. 55. — Sprost. błędów drukarskich — 1956 nr 1/99 s. 2. — Przedruk zob. poz. 297.

1956

57. *Listy ambasadora Kota* — nr 1/99 s. 132–137.

Rec.: S. Kot: Listy z Rosji do gen. Sikorskiego. Londyn 1955. — Przedruk zob. poz. 297.

58. [Dwie pocztówki z rysunkami piórkiem domu redakcji *Kultury* w Maisons-Laffitte] — nr 2/100 między s. 32–33, 48–49.

Dwa szkice piórkiem formatu 10x15.

59. *August Zamoyski* — nr 2/100 s. 11–116.

Art. dot. twórczości rzeźbiarskiej Zamoyskiego; między s. 112 a 113 zamieszczono całostronicową fotografię jego rzeźby „Św. Jan Chrzciciel”, stojącej w ogrodzie Domu *Kultury* w Maisons-Laffitte.

60. *Katyń i odwilż* — nr 4/102 s. 3–8.

Motto: „Czemu to o tym nie chcecie pisać, panowie”. — Polem. ze sformułowaniami G. Greene’a w art., zamieszczonym w *Sunday Times* (1956 nr z 15 I), iż „katyńska masakra błędnie, traci znaczenie w porównaniu z sześcioma milionami zmarłych” [w obozie koncentracyjnym]. Czapski apeluje o pamięć i ratunek dla tych, którzy jeszcze pozostali na terenie ZSRR. — Sprost. autora artykułu — 1957 nr 1/111–2/112 s. 226. — Odbitka zob. poz. 293.

61. *Stanisław Grabowski* — nr 5/103 s. 140–144.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. nt. twórczości i trudnej sytuacji życiowej malarza w związku z jego chorobą (zmarł w 1957); apel o pomoc poprzez kupowanie obrazów artysty. — Por. poz. 65.

62. *Słowa poranne* — nr 6/104 s. 131–133.

Podp. J.Cz. — W dziale: Książki. — Dot.: J. Chardonne: *Matinales*.

63. „Aura letsza” — nr 7/105–8/106 s. 27–38.

Dat.: 1 VI 1956. — Motto: „Co ci ludzie z pocziwością słowa zrobili”. — Art. nt. przemian w poglądach na sztukę w Kraju, związanych z odwilżą polityczną, widocznych przy porównaniu numerów *Przeglądu Artystycznego* z lat 1948–1954.

64. *Pluszowy album* — nr 7/105–8/106 s. 202–206.

W dziale: Książki. — Dot.: P. Górski: Paleta i pióro.

65. *Od Stanisława Grabowskiego* — nr 7/105–8/106 s. 165–166.

Podp. J.Cz. — W dziale: Kronika kulturalna. — Felieton związany z odzewem na apel Czapskiego o pomoc dla artysty [poz. 61]; charakteryzuje obrazy, które można było kupić.

66. *Pel-Mel* — nr 10/108 s. 147–153.

W dziale: Książki. — Szkic krytyczny po lekturze powieści M. Wańkowicza „Droga do Urzędowa” (New York 1955), w której J. Czapski został sportretowany jako major Putten (o czym nie wspomina), a J. Giedroyc jako Piotr Kupść-Massalski.

67. „Jest granica” — 12/110 s. 135–156.

W rubryce: Ścieżki. — Art. w związku z wydarzeniami politycznymi października 1956 w Polsce. — Sprost. błędów drukarskich przez autora — 1957 nr 1/111–2/112 s. 226

68. *O Z[ygmuncie] Turkiewiczu* — nr 4/114 s. 110–112.

Podp. J.Cz. — W dziale: Kronika kulturalna. — Art. o życiu i twórczości malarza w związku z otrzymaniem przez niego Nagrody Plastycznej *Kultury* na r. 1957 za obraz „Marynarz w barze” (ogłoszenie wyników 1957 nr 3/113 s. 118, tu także czarno-biała reprodukcja obrazu między s. 128 a 129).

69. *Ścieżki malarskie* — nr 4/114 s. 112–119.

W dziale: Kronika kulturalna. — Uwagi nt. malarstwa W. Zawadowskiego, T. Makowskiego, M. Kislinga, B. Buffeta, J. Cybisa.

70. [Sprawa wieczoru autorskiego H. Malewskiej w Domu Pisarza w Londynie] — nr 4/114 s. 155–156.

W dziale: Listy do Redakcji. — Polem. z notatką [J. Mieroszewskiego] Londyńczyka w „Kronice angielskiej” (pt. Hanna Malewska w Londynie. — 1957 nr 3/113 s. 66–67), w której pisarka została skrytykowana za obecność w Domu Pisarza i spotkanie z członkami Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie, co autor uważał za niełojalne wobec pisarzy emigracyjnych, a także redakcji *Tygodnika Powszechnego*, potępiających uchwałę ZPPnO w sprawie zakazu drukowania w Kraju. Czapski stanął w obronie Malewskiej, podobnie jak K. A. Jeleński. Wyjaśnienie przysłała też Malewska, a odpowiedział obszernie na liczne listy w tej sprawie Londyńczyk w swojej „Kronice londyńskiej” (s. 80–83), którą tym razem podpisał swoim nazwiskiem. Dyskusję zakończyła notatka [J. Giedroycia] Redaktora (s. 156), który stwierdził, iż Londyńczyk reprezentował stanowisko *Kultury*, a Malewska powinna była wyrazić swoją opinię na temat uchwały ZPPnO w czasie spotkania autorskiego w Londynie.

71. *O dwóch napaściach* — nr 11/121 s. 127–129.

Uwagi o napaści na J. Poniatowskiego (ministra rolnictwa w 1918–1921 i 1934–1939, posła na Sejm RP w 1919–1928, po wojnie pracownika Ośrodka Badań Europy Wschodniej w Paryżu, który w 1957 powrócił do Polski) w art. S. Paczyńskiego pt. „Obrzydliwość” w *Syrenie* (Paryż 1957 nr 33/34) i na Cz. Miłosza w felietonie Z. Nowakowskiego pt. „Miłosz pod sztandarami” na łamach *Dziennika Polskiego* i *Dziennika Żołnierza* (Londyn 1957 nr 236).

72. *O wyborze pism Rozanowa* — 12/122 s. 121–128.

W dziale: Książki. — Omawia myśl ros. filozofa i pisarza W. Rozanowa w związku z wydaniem ze wstępem J. Iwaska wyboru pism przez Wydawnictwo Czechowa (Chekhov Publishing House) w USA. — Przedruk zob. poz. 297.

1958

73. **Cedr** — nr 1/123–2/124 s. 176–179.

Wspomnienie pośmiertne o pisarzu ros. A. M. Remizowie. — Przedruk zob. poz. 297.

74. **Czy należy zabić Buffeta?** — nr 5/127 s. 122–130.

W dziale: Kronika kulturalna. — Uwagi o malarstwie współczesnym na Zachodzie i w Polsce.

75. **Narodowość czy wyłączność** — nr 9/131 s. 3–8.

Motto: „Tutaj kłamać to ochraniać społeczeństwo, mówić prawdę to rozwalać Państwo”; „Milczenie straszliwsze niż samo nieszczęście” (Custine: Listy z Rosji). — Rozważania o stosunku Polaków do Rosji i ZSRR. — Przedruk zob. poz. 297.

LdR: W. A. Zbyszewski. — 1958 nr 11/133 s. 157–158; M. K. Pawlikowski. — 1959 nr 1/135–2/136 s. 223–224.

76. **Akademia i Norwid** — nr 12/134 s. 129–135.

W dziale: Kronika kulturalna. — Przemówienie w Zakładzie św. Kazimierza w Paryżu na akademii z okazji 75. rocznicy śmierci C. K. Norwida. — Przedruk zob. poz. 297.

1959

77. **O paszkwilu** — nr 6/140 s. 104–118.

W dziale: Najnowsza historia Polski. — Dotyczy książki J. Klimkowskiego „Byłem adiutantem generała Andersa”, skomentowanej krytycznie na podstawie własnych wspomnień Czapskiego z okresu, kiedy służył w Armii Polskiej na Wschodzie. — Przedruk zob. poz. 297.

78. **Galerie Lambert** — nr 6/140 s. 142–145.

O wystawach trzech artystów z Kraju w galerii K. Romanowicza na Wyspie Św. Ludwika w Paryżu: Nikifora Krynickiego, T. Kantora, T. Dominika.

79. **Maupassant, Hostowiec, abstrakcja** — nr 7/141–8/142 s. 167–172.

Podp.: J.Cz. — W dziale: Kronika kulturalna. — Nawiązanie do: [J. Stempowski] P. Hostowiec: Notatnik nieśpiesznego przechodnia. Kłopoty recenzenta muzycznego. — 1958 nr 12/134 s. 20–22. — Szkic dot. odbioru sztuki, zwłaszcza malarstwa.

80. **Derwisz** — nr 9/143 s. 137–144.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. malarstwa Ch. Sutina.

81. **Mój Londyn** — nr 11/145 s. 29–34.

Motto: „Il ne faut laisser d'indécision dans aucune chose” (Corot). — Wspomnienie dot. początków twórczości artystycznej, zwłaszcza głębokiego wrażenia, jakie wywarł na nim obraz Corota, zobaczony w 1926 w National Gallery w Londynie. — Streszczenie w jęz. ang. w dziale: Digest of „Kultura” — 1959 nr 12/146 s. 174.

1960

82. **Śmierć na równej drodze** — nr 4/150 s. 105–108.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. po śmierci A. Camusa w wypadku samochodowym 4 I 1960.

83. [Polemika z Londyńczykiem nt. Kongresu Wolności Kultury] — nr 4/150 s. 152–153.

W dziale: Listy do Redakcji. — Dot. wypowiedzi [J. Mieroszewskiego] Londyńczyka w „Kronice angielskiej” (1960 nr 3/149 s. 102–103) nt. Kongresu Wolności Kultury, który określił jako „show business”, co wg Czapskiego by-

to „lekkomyślną i krzywdzącą pomyłką”. — W podobnym duchu wypowiedział się K. A. Jeleński w swoim liście (s. 153–154).

84. **Oblaka i golubi** — nr [5/151] rosyjski s. 35–45.

Rozdział z książki „Na niehumanitarnej ziemi” [poz. 292] pt. „Obłoki i gołębie”. — Cały numer specjalny w jęz. rosyjskim; brak inf. o autorze przekładu.

85. **Nagroda plastyczna „Kultury”** — nr 6/152 s. 119–120.

W dziale: Kronika kulturalna. — Nota biograficzna i omów. twórczości M. Janikowskiego w związku z przyznaniem mu nagrody za r. 1959.

86. [Polemika z recenzją K. A. Jeleńskiego dot. książki „Oko”] — nr 10/156 s. 157–158.

W dziale: Listy do Redakcji. — Rec. K. A. Jeleńskiego zob. poz. 205. — J. Czap-
ski, dziękując za rec., broni równocześnie swoich rozdziałów o Cézannie.

87. **Nagroda plastyczna „Kultury” na rok 1960.** (Konstanty Brandel) — nr 12/158 s. 101–103.

W dziale: Kronika kulturalna. — Sylwetka laureata w związku z przyznaniem mu nagrody.

1961

88. **„Tamten brzeg” i własne wspomnienia** — nr 5/163 s. 119–131.

Rec.: K. Morawski: Tamten brzeg. Paryż 1961, także własne wspomnienia dot. sytuacji politycznej Polski w okresie międzywojennym.

LdR. J. Bielatowicz. — 1961 nr 7/165–7/166 s. 221–222 [polem. dot. oceny sytuacji politycznej przez Czap-
skiego]; J. Hoffman. — 1961 nr 7/165–8/166 s. 226–228 [polem. dot. głównie oceny „Najnowszej historii politycznej” W. Poboga-Malinowskiego]; J. Morelowski. — 1961 nr 7/165–8/166 s. 228–229; odpowiedź J. Czap-
skiego zob. poz. 89.

89. [Odpowiedź na polemikę J. Bielatowicza] — nr 7/165–8/166 s. 223–224.

W dziale: Listy do redakcji. — Dat. 15 VI 1961. — Wyjaśnia, w związku z li-
stem do redakcji J. Bielatowicza [poz. 88], że ma prawo w swoim tekście
posługiwać się własnymi wspomnieniami.

90. **Querido Bob** — nr 9/167 s. 3–9.

Wspomnienie po śmierci A. Bobkowskiego. — Przedruk zob. poz. 296, 297.

91. **Przy Sybillach królowych** — nr 11/169 s. 27–31.

Motto: „Manche liegen immer mit schweren Gliedern: / Bei den Wurzeln des
verworrenen Lebens / Andern sind die Stühle gerichtet / Bei den Sybillen, den
Königinnen”. (Hofmannsthal). — Dot. głównie „Listów do Kassandry”
J. Stempowskiego (pseud. Paweł Hostowiec). — W tymże numerze pod
wspólnym tytułem „O Pawle Hostowcu” także art.: G. Herling-Grudziński:
Wyjścia z milczenia; K. A. Jeleński: Paweł Hostowiec, czyli o wysiłku wyob-
raźni; Cz. Miłosz: Proza. — Przedruk pt. O Pawle Hostowcu zob. poz. 297.

1962

92. **Pamiętnik Makowskiego** — nr 1/171–2/172 s. 209–215.

W dziale: Książki. — Dedykacja: Pani Rozalii Hammer, wieloletniej towarzy-
szce i opiekunce Tadeusza Makowskiego poświęcam. — Rec.: T. Makowski:
Pamiętnik. Oprac., wstęp i komentarz Władysława Jaworska. Warszawa 1961.

93. **Znów Katyń** — nr 3/173 s. 5–8.

Wstęp do wyd. 2 „Na niehumanitarnej ziemi” zob. poz. 292. — Dat.: Maisons-Laf-
fitte, luty 1962. — Na s. 8 nota od Redakcji, wzywająca czytelników do wysy-
łania tej książki do Polski.

LdR. J. Grobicki. — 1962 nr 7/177–8/178 s. 240–241 [polemika
z J. Czap-
skim]; M. Pawlikowski. — 1962 nr 9/179 s. 154–156 [polem.
z J. Grobickim]; K. Wędrzicki. — 1962 nr 10/180 s. 158–159 [polem.
z J. Grobickim]; J. Grobicki. — 1962 nr 12/182 s. 144–145.

94. Jan Ekier — nagroda „Kultury” — nr 4/174 s. 126.

W dziale: Kronika kulturalna. — Krótkie omów. twórczości malarskiej laureata nagrody plastycznej *Kultury* za 1961.

95. Tadeusz Piotr Potworowski — nr 6/176 s. 112–119.

W dziale: Kronika kulturalna. — Omów. malarstwa w związku z wystawą na Place Vendôme w Paryżu.

96. O trzech młodzieńcach — nr 7/177–8/178 s. 187–192.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. w związku z wystawami G. Braque'a (80 lat) w Luwrze i P. Picassa (81 lat) w Galerie Leyris, przywołany został także Hokusai Katsushika (zmarły w wieku 89 lat).

97. Subskrypcja na pisma Józefa Wittlina — nr 10/180 s. 121–123.

W dziale: Kronika kulturalna. — Krótka sylwetka pisarza po zapowiedzi ogłoszenia subskrypcji na „Orfeusza w piekle XX w.” (wyd. Paryż 1963).

1963

98. O Brzozowskim — nr 1/183–2/184 s. 199–211.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „Niezrozumiały był przede wszystkim sam człowiek, traktujący sprawy intelektualne jakby to były sprawy życia i śmierci” (Cz. Miłosz). — Dot. własnego przeżycia myśli S. Brzozowskiego i książki o nim Cz. Miłosza pt. „Człowiek wśród skorpionów” (Paryż 1962). — Przedruk zob. poz. 297.

99. Jak nie krzyczeć? — nr 3/185 s. 22–26.

Dot. incydentu związanego z nieudzieleniem przez Ambasadę USA w Moskwie azylu 32 członkom sekty religijnej, których władze ZSRR wbrew obietnicom wywozili w nieznanym kierunku; Czapski tłumaczy swoją emocjonalną reakcję na to wydarzenie, nawiązując do sytuacji, w której w 1848 Mickiewicz na

zarzut po audiencji u Piusa IX, iż krzyczał na papieża odpowiedział: „A jak nie krzyczeć, kiedy ojczyzna zabita”.

100. Rafał Glücksman — nr 3/185 s. 122–123.

W dziale: Kraj. — Art. po śmierci samobójczej w 1962 zasłużonego redaktora książki artystycznej w oficynie warszawskiej PIW oraz dyrektora Oficyny Wydawniczej „Auriga”.

101. „Ciurkiem czarnych graficznych strumieni” — nr 7/189–8/190 s. 219–223.

Podp.: J.Cz. — W dziale: Książka. — Rec.: Samuel Tyszkiewicz — artysta typograf. Southhend-on-Sea 1962.

102. Czesław Straszewicz — nr 10/192 s. 135–136.

W dziale: Książki. — Art. wspomnieniowy po śmierci pisarza.

103. O Haupcie — nr 10/192 s. 138–144.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „Zanim panika poniosła mnie jak pijaka by zataczać się pomiędzy ścianami świata” (Z. Haupt: Pierścień z papieru). — Dot.: Z. Haupt: Pierścień z papieru. Paryż 1963. — Przedruk zob. poz. 297.

1964

104. Weltbürger — nr 5/199 s. 113–117.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. w związku z zapowiedzią wydania polskiego przekładu książki A. Weissberga-Cybulskiego pt. „Hexensabbat” (Frankfurt 1951) nakładem Instytutu Literackiego [pt. „Wielka czystka”. Przeł. z niem. A. Ciołkosz. (Paryż 1967)].

1964

105. Marek Żuławski — Nagroda Plastyczna „Kultury” za r. 1963 — nr 6/200 s. 149–150.

W dziale: Kronika kulturalna. — Uwagi nt. malarstwa i kontaktów J. Czapskiego z M. Żuławskim.

106. [Sprostowanie do artykułu I. Silone: Archiwum rewolucji] — 1964 nr 6/200 s. 3–4] — nr 7/201–8/202 s. 237.

W dziale: Listy do Redakcji. — Dotyczy wzmianki o Katyniu.

107. Powstanie Warszawskie, homo quidam i von Krannhals — nr 10/204 s. 130–135.

W dziale: Najnowsza historia Polski. — Dot. publikacji nt. Powstania Warszawskiego, głównie: H. von Krannhals: Der Warschauer Aufstand 1944, Frankfurt am Main 1962, także o: T. Bór-Komorowski: Armia Podziemna. Londyn 1951; W. Pobóg-Malinowski: Historia współczesna. T. 3. Londyn 1960.

1965

108. Głosy z daleka — nr 7/213–8/214 s. 25–37.

Rozważania o Rosji współczesnej na marginesie omów.: M. Mihajłow: Lato w Moskwie 1964 [reportaż] oraz [A. Siniawskij] A. Terc: Myśli niespodziewane. Tłum. J. Łobodowski. Paryż 1965. — Przedruk zob. poz. 297.

1966

109. Wyrwane strony 1963 — nr 1/219–2/220 s. 3–20.

Fragm. z dzienników J. Czapskiego ze wstępem autora, w którym wyjaśnia, że pisał dzienniki całe życie (przedwojenne zaginęły), teraz decyduje się pub-

1966

likować „strony wyrwane z całości”, które niekiedy dopełnia przypiskami późniejszymi (oznaczonymi w tekście p.p.). — Zapiski z okresu 30 I — 14 IV 1963. — Inne fragm. zob. poz. 113, 121, 135, 150.

110. Moja odpowiedź — nr 3/221 s. 107–108.

Wypowiedź w ankiecie *Kultury* na temat religii (ogłoszona w 1965 nr 7/213–8/214), podkreśla głównie wagę wymiaru ekumenicznego pontyfikatu Jana XXIII i II Soboru Watykańskiego.

111. Czarny kamień — nr 4/222 s. 120–123.

W dziale: Kronika kulturalna. — Uwagi m.in. nt. skazania w ZSRR pisarzy A. Siniawskiego (A. Terc) i Julija Daniela (Nikołaja Arzaka) na kilkuletnie pobyty w obozach pracy oraz nt. ostrej krytyki w Polsce, jaka spotkała przygotowaną przez K. A. Jeleńskiego „Anthologie de la poésie polonaise” (Paris 1965).

112. Turkiewicz a nowe tworzywo — nr 4/222 s. 126–129.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. malarstwa Z. Turkiewicza, m.in. o nowych obrazach z jego wystawy w londyńskiej Cassel Gallery.

113. Wyrwane strony II 1963 — nr 7/225–8/226 s. 47–52.

Motto: „... qu'inévitablement ce grand miroir de l'esprit reflétait une réalité nouvelle”. — Zapiski z okresu 15 IV — 18 IV 1963 oraz niedatowane. — Początek zob. poz. 109.

114. Pod pierwszym wrażeniem — nr 10/228 s. 132–135.

W dziale: Książki. — Rec.: H. de Monfort: Le massacre de Katyn. Paris 1966.

115. Dom [B.] Crocego. (W setną rocznicę urodzin Crocego) — 11/229 s. 141–146.

Dot.: E. Croce: Wspomnienia rodzinne. Tłum. z włoskiego T. Jeleńska. Paryż 1966. — Sprost. błędu drukarskiego przez autora: LdR — nr 12/230 s. 10 [dat.: 12 XI 1966].

1967

116. „Kosę zapleść” — nr 3/233 s. 40–50.

Wspomnienie własnych doświadczeń z pobytu w Korpusie Paziów i Pułku Ułanów Krechowieckich na marginesie lektury książki K. Krzczunowicza: Leon Sapieha. Londyn 1967.

117. O Niemcach — nr 5/235 s. 47–64.

W dziale: Kronika kulturalna. — Wg noty od autora jest to ostatni rozdział posłowania dołączonego do niemieckiego wydania „Na nieludzkiej ziemi”, „Unmenschliche Erde”. [Przeł.] W. Gromek. (Köln 1967).

LdR. Redakcja: [Nota relacjonująca nadesłane przez E. J. Czerniawskiego obszernie wyjaśnienie, w którym kwestionuje on wiarygodność przytoczonej przez J. Czapskiego anegdoty o rozmowie marszałka Piłsudskiego z podchorążym]. — 1967 nr 6/263 s. 160.

118. Oświadczenie [wyrażające solidarność z Izraelem] — nr 7/237–8/238 s. 238–239.

W dziale: Listy do Redakcji. — Dat.: 5 VI 1967. — Deklaracja w związku z konfliktem zbrojnym na Bliskim Wschodzie w czerwcu 1967 (tzw. wojną sześciodniową), wyrażająca solidarność z działaniami Izraela na rzecz obrony swego państwa. — Podp. m.in. J. Czapski. — Komentarz Czapskiego zob. poz. 119.

119. Solidarność — nr 9/239 s. 118–120.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dat.: 7 VIII 1967. — Dot. żywej reakcji czytelników na oświadczenie o solidarności z Izraelem [por. poz. 118] z następnymi podpisami.

LdR. Cz. Seyfert. — 1967 nr 12/242 s. 147 [dot. cytowanego przez J. Czapskiego listu T. Różyckiego].

120. „Jaki on piękny!” — nr 11/241 s. 117–119.

W dziale: Kronika kulturalna. — Esej w związku z lekturą w *Nouvel Observateur* rozdziału zapowiadającego publikację książki J. Dubuffeta „Oeuvres complètes”.

1968

121. Wyrwane strony 1965 — nr 4/246 s. 19–42.

Zapiski z okresu 25 V 1965 — 20 VII 1965; w przypisku z 1968 przytacza w oryginale dedykowany mu wiersz A. Achmatowej z cyklu „Taszkientskie stanicy”. — Początek zob. poz. 109.

122. „Biej Żidow, spasaj Rassiju” — nr 5/247 s. 47–51.

W dziale: Obserwatorium. — Dot. antysemityzmu w PRL.

123. Lechoń i jego dziennik — nr 5/247 s. 154–159.

Wrażenia z lektury tomu 1. „Dziennika” (Londyn 1967). — Przedruk zob. poz. 297.

124. Czy list Lenina? — nr 6/248–7/249 s. 152–159.

W dziale: Najnowsza historia Polski. — W tekście przekład, ogłoszonego w 1921 przez emigracyjne pismo rosyjskie „Swaboda”, listu podp. N. Czapski twierdzi, że jest on autorstwa W. Lenina.

125. Ten jest z ojczyzny mojej — nr 6/248–7/249 s. — 196–198.

W dziale: Książki. — Dat.: Niedziela wielkanocna, 14 IV 1968. — Dedykacja: Pamięci Jadwigi Mańkowskiej-Strzaleckiej. — Dot. głównie antologii opracowanej przez W. Bartoszewskiego i Z. Lewinównę „Ten jest z ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom, 1939–1945” (Kraków 1967).

126. „Wystrzał wśród nocy” — nr 253 s. 33–37.

Motto: „Ogromne wojska / Bitne generały / Policje tajne, widne i dwupłciowe / Przeciwno komuż tak się pojednały / Przeciwno kilku myślom, co nie nowe” (Norwid). — Zeszyt specjalny poświęcony wydarzeniom w Czechosłowacji. — Art. dot. m.in. opozycji w ZSRR w tym demonstracji na Placu Czerwonym w Moskwie z udziałem N. Gorbaniewskiej, A. D. Sacharowa oraz sytuacji w Czechosłowacji.

1969

127. Šima i Cremonini — nr 1/256–2/257 s. 182–185.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. malarzy J. Šímy i L. Cremoniniego w związku z ich wystawami.

128. Wierny z wiernych — nr 5/260 s. 110–113.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. w związku ze śmiercią malarza M. Janikowskiego w 1969 w Paryżu.

129. Jerzy Stempowski — nr 11/266 s. 3–5.

Art. wspomnieniowy po śmierci pisarza; w tekście reprodukcja portretu J. Stempowskiego z rysunku J. Czapskiego.

1970

130. Naufragio ereptis — nr 3/270 s. 110–116.

W dziale: Książki. — Motto: „Zawsze w najszybszych i najcięższych chwilach swojego pisarskiego życia myślałem o Żydzie, on dał wielu z nas przykład właściwego stosunku do sztuki i ludzkiej szlachetności” (K. Paustowski). — Wspomnienie o Z. Waliszewskim w związku z ukazaniem się albumu: Zygmunt Waliszewski. Wstęp: J. Wolff. Wybrała i opracowała H. Górka. Warszawa 1969; także polemika z niektórymi krytycznymi uwagami J. Wolffa nt. malarstwa Waliszewskiego.

131. Dialog o Dowódcy — nr 7/274–8/275 s. 15–25.

Rozmowa J. Czapskiego i G. Herlinga-Grudzińskiego po śmierci gen. W. Andersa.

132. Śmierć Mauriaca — nr 10/227 s. 97–99.

W dziale: Kronika kulturalna. — Wspomnienie po śmierci francuskiego pisarza, F. Mauriaca. — Przedruk zob. poz. 297.

133. Matisse i troglodyta — nr 10/277 s. 99–106.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „On devrait philosopher comme si la «philosophie» n’existait pas à la manière d’un troglodyte ébloui et étaré...” (E. M. Cioran: Le Mauvais Démon). — Szkic o malarstwie Matisse’a w związku z wystawą w paryskim Grand Palais.

134. Charles de Gaulle — nr 12/279 s. 3–4.

Art. wspomnieniowy po śmierci gen. de Gaulle’a.

135. Wyrwane strony — nr 12/279 s. 103–118.

W dziale: Kronika kulturalna. — Zapiski z okresu 2 VI – 30 VI 1965. — Początek zob. poz. 109.

1971

136. Stanisław Vincenz — nr 3/282 s. 125–128.

W dziale: Straty kultury polskiej. — Art. wspomnieniowy po śmierci pisarza.

137. Pogrom — nr 10/289 s. 32–33.

W dziale: Obserwatorium. — Potępienie represji wobec naukowców czechosłowackich; podpisane m.in. przez J. Czapskiego.

1972

138. Na marginesie wystawy Cieśliewicza — nr 5/296 s. 3–10.

Refleksje po obejrzeniu wystawy R. Cieśliewicza w Musée de l’art Décoratif w Luwrze.

139. Dwadzieścia pięć lat — nr 7/298–8/299 s. 3–10.

Art. z okazji 25. rocznicy istnienia *Kultury*.

140. Dwie prowokacje — nr 12/303 s. 3–8.

Motto: „Znalazł go potem po śladzie, wtedy zrozumiał skąd brało się dziwaczne zachowanie...” (Cz. Miłosz: Przypowieść). — Polem. z rec. Cz. Miłosza pt. „Duże cienie” (*Kultura* 1972 nr 10/301) dot. powieści [S. Kisielewskiego] T. Stalińskiego pt. „Cienie w pieczarze”; także uwagi nt. kosmopolityzmu J. Stempowskiego. — Przedruk zob. poz. 297.

141. Konieczność i łaska — nr 1/304–2/305 s. 167–172.

W dziale: Kronika kulturalna. — Rozważania o malarstwie: „Napisz do czego służy nam malarstwo» takie wezwanie otrzymałem z Polski wraz z esejem Stefana Kisielewskiego «Do czego służy nam muzyka»”.

142. Turkiewicz — nr [3]/306 s. 113–115.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. wspomnieniowy po śmierci malarza Z. Turkiewicza.

143. Zapomniany malarz — nr 4/307 s. 131–134.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. Romana Kochanowskiego.

144. Jan Cybis — nr 7/310–8/311 s. 151–162.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „Każda generacja przywłaszcza sobie pewne konflikty, którymi generacja następna przestaje się interesować.” (P. Boulez). — Wspomnienie po śmierci malarza.

145. Dwugłos o Dankowiczu — nr 11/314 s. 139–140.

Dot.: H. Dankowicz: Nieprzezroczysta klepsydra. Tel-Awiv ok. 1972. — Druga wypowiedź autorstwa A. Vincenza s. 140–143.

LdR. J. Kowalewski. — 1974 nr 1/316–2/317 s. 232–233 [nawiązanie].

146. „Abel min broder” — nr 4/319 s. 121–123.

W dziale: Kronika kulturalna. — Rec. albumu malarstwa T. Lewandowskiej wydanego w Sztokholmie przez Amnesty International.

147. Józef Jarema. (Wspomnienie niepełne) — nr 11/236 s. 130–134.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. wspomnieniowy po śmierci malarza.

148. Solżenicyn — nr 12/327 s. 3–8.

Motto: „Każdy kto sprzedaje, choć w najlepszym celu, rozum swój nie dodając do tego osoby swojej — knowa zdradę prawdy, bo prawda nie jest tylko wiedzą, ale i życiem razem” (Norwid). — Art. w związku z konferencją prasową A. Solżenicyna w Zurychu 15 XI 1974. — Przedruk zob. poz. 297.

149. „Śladem Piniego” — nr 7/334–8/335 s. 175–178.

W dziale: Kronika kulturalna. — Polemika nt. C. Norwida z art.: [W. Skalmowski] M. Broński: Laur i ciemność. — 1975 nr 5/332 s. 127–132.

[W. Skalmowski] M. Broński: Odpowiedź. — 1975 nr 7/334–8/335 s. 179–180.

1976

150. **Wyrwane strony** — nr 1/340–2/341 s. 3–9.

Fragm. „Kartek z podróży” (pierwodruk: *Pamiętnik Warszawski* 1930 z. 9), dotyczących pobytu autora w Hiszpanii w 1930. — Zapiski z okresu maj-czerwiec 1930. — Początek zob. poz. 109.

151. **Mecenas** — nr 4/343 s. 122–124.

Dot. zamknięcia galerii M. Grabowskiego w Londynie; wspomnienia związane z własnymi wystawami w tej galerii.

152. **Taki skrawek obcego pola** — nr 11/350 s. 123–125.

W dziale: Sprawy i troski. — Sprawozdanie z uroczystości odsłonięcia 18 IX na Cmentarzu Gunnersbury w Londynie Pomnika Ofiar Katynia. W osobnej nocy komentarz J. Czapskiego do faktu, iż rząd brytyjski nie przysłał na tę uroczystość oficjalnego reprezentanta.

1977

153. **Malraux** — nr 1/352–2/353 s. 30–35.

Wspomnienie po śmierci pisarza; w tekście przytoczony list A. Malraux z 1954. — Przedruk zob. poz. 297.

154. **Wiek męski** — nr 4/355 s. 121–127.

Dedykacja: Geneviève poświęcam. — Omów. działalności wydawnictwa L'Age d'Homme w Lozannie i jego twórcy Vladimira Dimitrijewicia.

155. **Deklaracja w sprawie ukraińskiej** — nr 5/356 s. 66–67.

W dziale: Sąsiedzi. — Tekst deklaracji kończy zdanie: „Wzywamy ze szczególnym naciskiem rosyjski ruch opozycyjny w ZSRR i rosyjską emigrację polityczną do umacniania i pogłębiania współpracy z bojownikami o niezależność Ukrainy”. — Podpisał m.in. J. Czapski.

156. **Romantyczność w Grand Palais** — nr 6/357 s. 105–109.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „Romantycy usiłowali przemóc w sobie upiora. Młodej Polsce upiór właśnie był głębią i prawdą.” (Brzozowski). — Wrażenia z wystawy „L'esprit romantique dans l'art polonais” w Grand Palais w Paryżu.

1978

157. **Konstanty Brandel, 1880–1970** — nr 3/366 s. 112–116.

W dziale: Kronika kulturalna. — Omówienie katalogu do wystawy otwartej 14 XII 1977 w Muzeum Narodowym w Warszawie oraz własne wspomnienia Czapskiego związane z K. Brandlem. — Sprost. nazwiska autorki wstępu, I. Jakimowicz. — 1978 nr 4/367 s. 154.

158. **Konspiracja czy zabawa w Indian?** — nr 5/368 s. 139–142.

W dziale: Polemiki. — Polemika z art.: Z. Bau: „Salus” i konspiracja Klimkowskiego. [Cz. 1–3]. — 1978 nr 1/363–2/365 s. 90–98, nr 3/366 s. 31–41, nr 4/367 s. 24–49.

159. **Tadzik** — nr 6/369 s. 120–121.

W dziale: Ci, co odeszli. — Motto: „Chacun a eu sa terre promise, son jour d'extase, et sa fin en exil” (Amiel). — Wspomnienie o T. Romerze, dyplomacie, działaczu społecznym, zmarłym w 1978 w Kanadzie.

160. **Józef Jarema** — nr 10/373 s. 129–131.

W dziale: Kronika kulturalna. — Rec. monografii: M. Sperling, Ch. Laprette: Jarema. Paris 1978.

161. **Piękna książka** — nr 10/373 s. 144–145.

W dziale: Książki. — Rec. albumu: G. Pillement: Ernest Kosmowski. Paris 1978.

1979

162. **Rozrachunki** — nr 3/378 s. 149–156.

W dziale: Książki. — Dot. dziennika J. Korczaka i opowiadań pisarza serbsko-chorwackiego B. Šćepanovicia. — Przedruk zob. poz. 297.

163. **Tylko dla dorosłych** — nr 4/379 s. 131–135.

W dziale: Książki. — Dot.: J. Woźniakowski: Czy artyście wolno się żenić? Warszawa 1978. — Przedruk zob. poz. 297.

164. **Do kraju tego...** — nr 7/382–8/383 s. 173–174.

W dziale: Kraj. — Refleksje dot. wizyty Jana Pawła II w Polsce, którą Czap-ski oglądał we francuskiej telewizji.

165. **Zygmunt** — nr 11/386 s. 5–6.

Wspomnienie po śmierci Z. Hertza.

1980

166. **100 picassów** — nr 1/388–2/389 s. 167–170.

W dziale: Kronika kulturalna. — Motto: „Picasso panuje nad swoim wiekiem, jak Michał Anioł panował nad swoim” (J. Lemayrie). — Dot. wystawy stu obrazów P. Picassa w Grand Palais w Paryżu w 1979.

167. **Przez morze przepłynął** — nr 1/388–2/389 s. 174–176.

W dziale: Ci, co odeszli. — Dedykacja: Pamięci Hilarego Krzysztofiaka. — Art. po śmierci malarza, mieszkającego ostatnio w USA.

168. **Zbrodnia i kara** — nr 9/396 s. 27–29.

W dziale: Obserwatorium. — Notatki nt. bieżących wydarzeń: zamachu terrorystycznego w Bolonii, pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Francji; dyskusji nad zwolnieniem z więzienia Rudolfa Hessa; śmierci szacha Iranu, Rezy Pahlawiego w Egipcie.

1981

169. **De Staël** — nr 11/410 s. 33–36.

Art. o malarzu w związku z jego wystawą w Grand Palais w Paryżu.

1982

170. **Pozgonne** — zbyt osobiste — nr 7/418–8/419 s. 122–124.

W dziale: Kronika kulturalna. — Wspomnienie o Annie i Piotrze Rawiczach.

171. **Niespodzianka** — nr 11/422 s. 117–119.

W dziale: Książki. — Rec. książki o twórczości malarskiej Z. Ruszkowskiego (wyd. Londyn 1982).

1983

172. **Malarstwo polskie 1918–1939** — nr 4/427 s. 126–129.

W dziale: Kronika kulturalna. — Omówienie albumu J. Pollaków „Malarstwo polskie. Między wojnami 1918–1939” (Warszawa 1982).

173. **Jak żyć?** — nr 5/428 s. 22–26.

Refleksje w związku z książką: Miłujcie nieprzyjaciół wasze. Wybór tekstów: o. J. Salij. Posłowie K. A. Jeleński. Kolaże R. Cieślewicz (Paryż 1983).

174. **Z naprzeciwnika. Wystawa polska w Centre Pompidou** — nr 11/434 s. 125–130.

W dziale: Kronika kulturalna. — Omówienie wystawy; głównie o rysunkach B. Schulza i malarstwie S. I. Witkiewicza.

1984

175. **Polemika i zwierciadło** — nr 1/436–2/437 s. 178–180.

W dziale: Kronika kulturalna. — Uwagi o polskich malarzach i katalogu wystawy „Polaków portret własny” (Warszawa 1983).

176. **Ład** — nr 4/439 s. 97–99.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. wystawy J. Wierusz w galerii Les Cimaies Ventadour 6–30 III 1984.

177. **Okaleczony list** — nr 6/441 s. 99–103.

W dziale: Kronika kulturalna. — Po krótkim wstępie J. Czapski cytuje list J. Stempowskiego, prawdopodobnie z 1958, z uwagami nt. sztuki modernistycznej (w liście brakuje jednej kartki).

178. **Diament. (Aleksander i Maksymilian)** — nr 11/446 s. 134–136.

Dedykacja: Jackowi Waltosiowi poświęcam. — Dot. malarstwa A. i M. Gierzyńskich.

179. **Trzy wystawy** — nr 12/447 s. 111–114.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. wystaw Bonnard, Balthusa i Kiefera.

1985

180. **Chagall i Sutin** — nr 5/452 s. 122–123.

W dziale: Kronika kulturalna. — Art. po śmierci M. Chagalla, także o Ch. Sutinie, którego Czapski uważał za malarza znacznie lepszego od Chagalla.

181. **Śmierć Cézanne’a** — nr 6/453 s. 110.

W dziale: Kronika kulturalna. — Wrażenia po Biennale w Paryżu, po którym Czapski doszedł do wniosku, że epoka pocézannowska dawno minęła i młodzi malarze mają już inny stosunek do koloru.

182. **Wnioski niedomyślane** — nr 7/454–8/455 s. 161–163.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. malarza amerykańskiego M. Avery, którego album ze wstępem B. Haskell Czapski widział oraz malarstwa Balthusa w związku z jego wystawą w 1984 w Centre Pompidou w Paryżu.

183. **Zaćmiony sławą. (Notatki z lata)** — nr 12/459 s. 124–125.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. C. Moneta po wizycie w jego domu i ogrodzie w Giverny.

1986

184. **Richard Aeschlimann i wyznanie malarskie** — nr 3/462 s. 99–102.

W dziale: Kronika kulturalna. — Szkic w związku z wystawą R. Aeschlimanna w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną i wydaniem albumu J.-L. Kuffera „Richard Aeschlimann” (Lausanne 1985).

185. **Więzy nierozzerwalne** — nr 7/466–8/467 s. 195–196.

Refleksje w związku z otwarciem wystawy obrazów artysty w Muzeum Archidiecezjalnym w Warszawie; J. Czapski napisał min., że zawsze chciał się „czuć włączony w długi łańcuch malarstwa polskiego”.

1987

186. James Burnham (1905–1987) — 10/486 s. 138–139.

W dziale: Ci, co odeszli. — Wspomnienie po śmierci Burnhama, związane głównie z rolą tego amerykańskiego socjologa w powstaniu *Kultury* i zbieraniu funduszy, m.in. na serię *Archiwum rewolucji*.

187. Ostatni kapista — nr 12/483 s. 120–122.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. H. Rudzkiej-Cybisowej w związku z obchodzoną w 1987 r. dziewięćdziesiątą rocznicą urodzin malarki i otrzymaniem przez nią nagrody Fundacji A. Jurzykowskiego w Nowym Jorku.

1989

188. [List do J. Wysokińskiego, dyrektora i redaktora naczelnego Wydawnictwa „Alfa” w Warszawie] — nr 11/506 s. 157–158.

W dziale: Listy do redakcji. — Dat. 11 IX 1989. — Protest przeciwko opublikowaniu w antologii „My deportowani” bez zgody autora wybranych fragmentów „Na niehumanitarnej ziemi”. — Tu także w tej samej sprawie oświadczenie G. Herlinga-Grudzińskiego, który określa praktyki wydawnictwa jako „korsarskie”.

1993

189. [Wspomnienie nt. kontaktów z malarzami ukraińskimi] — nr 4/547 s. 134.

W dziale: O Józefie Czapskim. — Tekst przytoczony przez B. Osadcuka w jego artykule wspomnieniowym o J. Czapskim pt. „Oddychać razem” [poz. 267]; w wypowiedzi nagranej 11 XII 1986 Czapski mówił, że kontak-

ty z malarzami ukraińskimi zaczęły się w 1920 w Krakowie, niektórzy z nich weszli potem do grupy kapistów; o stosunkach polsko-ukraińskich powiedział: „A przecież wprost historycznie i tematycznie — te kraje muszą tak czy inaczej oddychać razem”.

190. O Oldze Boznańskiej. [Do druku przygotowali i komentarzem opatrzyli:] A. P. Teper i Z. J. Teper — nr 5/548 s. 117–122.

W dziale: O Józefie Czapskim. — Wg noty J. Tepera jego mieszkający w Paryżu brat A. P. Teper nagrał prelekcję J. Czapskiego nt. O. Boznańskiej, wygłoszoną 3 V 1978 w Bibliotece Polskiej na dorocznym zebraniu Towarzystwa Historyczno-Literackiego [por. nota poz. 230], jakość nagrania nie była dobra, ale umożliwiała spisanie.

191. List do Stanisława Mackiewicza — nr 5/548 s. 122–125.

W dziale: O Józefie Czapskim. — List dat. 10 IV 1948, zawierający wspomnienia o A. Bocheńskim, wysłany do S. Mackiewicza w związku z jego zamiarem pisania książki o Bocheńskim.

192. Z nieznanych listów Józefa Czapskiego. [Oprac. i] podał do druku J. Dużyk — nr 6/549 s. 122–126.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dwa fragmenty listów J. Czapskiego (z 22 III 1932 i 15 VII 1938) do Jana Cybisa dot. pisma *Głos Plastyków*; listy pochodzą ze zbioru korespondencji J. Cybisa i H. Rudzkiej-Cybisowej zachowanego w bibliotece PAN w Krakowie.

1998

193. List Józefa Czapskiego — 1998 nr 4/607 s. 145–148.

List do J. Timoszewicza nt. znajomości z D. Filosofozem, dat. Maisons-Laffitte, 27 VII 1986. Por. poz. 287, 288.

Opracowania

194. Prasa angielska o Józefie Czapskim. — 1951 nr 9/47 s. 155–156.
Omów. recenzji H. Nicolsona na lamach pisma *The Observer* z przekł. ang. „Na nieludzkiej ziemi” [poz. 292]: *The Inhuman Land*. [Przeł.] G. Hopkins (London 1951).
195. D. Halévy: Wystawa Józefa Czapskiego. — 1951 nr 12/50 s. 120–121.
Przekład wstępu do katalogu wystawy w Galerie Motte w Genewie, otwartej 27 XI 1951.
196. [Tekst dedykowany J. Czapskiemu:] J. Ulatowski: *Faun i święty. (Rzecz o malarzach Cazieli i Manessiera)*. — 1953 nr 2/64–3/65 s. 171.
Art. dot. K. Zielenkiewicza i A. Manessiera.
197. [Wzmianka o druku art. J. Czapskiego o „Voix du Silence” A. Malraux w lipcowym numerze *Preuves*]. — 1953 nr 9/71 s. 151.
W dziale: Przegląd miesięczników. — Por. poz. 40.
198. [Wzmianka o druku art. J. Czapskiego „Montagnes Russes” w sierpniowym numerze *Preuves*]. — 1954 nr 9/83 s. 135.
W dziale: Przegląd miesięczników. — Por. poz. 34.
199. *Meblujemy dom*. — 1955 nr 3/89 s. 62–63.
W: J. Łobodowski, R. Krzyczkowski, K. A. Jeleński i inni: Nasza stała lektura. *Kultura*. — W dziale zamiast wyboru fragmentów z prasy zamieszczono „pastiche’e” tekstów autorów *Kultury*; autor „pastiche’u” podziękowania J. Czapskiego za wpłaty i dary dla domu *Kultury* niepodany. Autorstwo bloku pastiche’ów współpracowników *Kultury* wg spisu rzeczy numeru.

200. [Nota o głosach prasy francuskiej nt. wystawy malarskiej J. Czapskiego w Paryżu] — 1955 nr 3/89 s. 148.

Wzmiankowano art. R. Willy'ego w *La Table Ronde* oraz omówienie wystawy [przez J. Ulatowskiego] w styczniowym numerze *Preuves*. — Sprost. J. Czapskiego zob. poz. 53.

201. Redakcja: Tegoroczne nagrody „Kultury”. Nagroda plastyczna. — 1958 nr 12/134 s. 143–144.

Nagrodę plastyczną za 1958 otrzymał Czapski za obraz pt. „Kawiarnia”, który redakcja zakupiła. — Tu także nota biograficzna artysty z informacją, iż pracuje on nad tomem esejów pt. „Ścieżki malarskie”, oraz między s. 44 i 45 czarno-biała reprodukcja nagrodzonego obrazu.

202. S. Arvay: Wystawa Czapski — Turkiewicz. — 1960 nr 1/147–2/148 s. 195–196.

Art. dot. wystawy malarskiej J. Czapskiego i Z. Turkiewicza w londyńskiej galerii Grabowskiego.

203. M. Danilewiczowa: Dalszy ciąg rozmowy z Józefem Czapskim. — 1960 nr 3/ 149 s. 148–156.

Art. dot. spadku czytelnictwa, zwłaszcza na zachodzie Europy. — Temat, który M. Danilewiczowa podjęła w rozmowie z J. Czapskim w czasie jego pobytu w Bibliotece Pol. w Londynie w XII 1959.

204. [Nota biograficzna w języku rosyjskim]. — 1960 nr [5/151] rosyjski s. 2.

205. K. A. Jeleński: Czyste malarstwo czy poetyka. — 1960 nr 9/155 s. 33–45.

Rec.: *Oko* [poz. 294]. — Polem. J. Czapskiego zob. poz. 86.

206. K. A. Jeleński: Polscy Paryżanie. — 1961 nr 4/162 s. 121–126.

W dziale: Kronika kulturalna. — Omów. malarstwa m.in. J. Czapskiego w związku z wystawą zbiorową w Galerie Bénézit obrazów polskich malarzy zamieszkałych w Paryżu.

207. [J. Mieroszewski] Londyńczyk: Kronika angielska. — 1962 nr 1/171–2/172 s. 186–193.

M.in. podrozdział pt. „Oko» J. Czapskiego”, s. 193; tu informacja o art. I. A. Langnasa o książce J. Czapskiego w *Arts Magazine* 1961 nr z XI.

208. Nagroda Pisarska ufundowana przez ambasadora E. Raczyńskiego. — 1962 nr 3/173 s. 112.

W dziale: Komunikaty. — Tu m.in. informacja, że J. Czapski wszedł do jury nagrody.

209. [Wiersz dedykowany J. Czapskiemu:] A. Wat: Przypomnienie. — 1963 nr 7/189–8/190 s. 105–108.

Dedykacja: Marii i Józefowi Czapskim.

210. Omówienie Ankiety „Kultury”. — 1963 nr 10/192 s. 105

Ankieta nt. pisma ogłoszona 1962 nr 3/173 s. 114; udział wzięło 221 osób; wśród najpopularniejszych autorów *Kultury* J. Czapski zajął 5 miejsce (55 głosów); wyprzedzili go w tym rankingu: J. Mieroszewski, [J. Stempowski] P. Hostowiec, Cz. Miłosz, T. Nowakowski.

211. [M. Danilewiczowa] m.l.d.: W oczach Londynu. — 1964 nr 4/198 s. 138–149.

„Nieoficjalne”, satyryczne noty o członkach Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie; tu m.in. na s. 139 nota nt. J. Czapskiego: „malarz, pisarz, cyklista i czaruś. Bezblędny portrecista atmosfery paryskiego bistra, teatru, podmiejskiego pociągu, jadłowitej wymowy odcieni szarzysty i brązu. Pisarz z Bożej Woli nie świadom swych możliwości”.

212. Z. Turkiewicz: Wystawy londyńskie. — 1965 nr 4/210 s. 125–127.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. m.in. wystawy J. Czapskiego, otwartej od 14 X do 20 XI 1964 w Grabowski Gallery w Londynie.

213. L. Tyrmand: *Smutno mi Boże — kiedy na Zachodzie...* — 1967 nr 9/239 s. 66–76.

W dziale: Polemiki. — Polemika z K. A. Jeleńskim i J. Czapskim w związku z ich dyskusją 26 VI 1967 w Radiu Wolna Europa dotyczącą „Porachunków osobistych” L. Tyrmanda.

214. *Wydarzenia miesiąca.* — 1971 nr 6/285 s. 152.

Nota inf. nt. zamknięcia 9 V 1971, trwającej od 22 IV, wystawy J. Czapskiego w Galerie Motte w Genewie.

215. *Wydarzenia miesiąca.* — 1972 nr 5/296 s. 147.

Nota inf. o trwającej od 18 IV do 5 V 1972 wystawie akwarel i rysunków J. Czapskiego w Galerie Motte w Paryżu.

216. *Emigracyjne nagrody pisarskie.* — 1973 nr 1/304–2/305 s. 178–186.

Wykaz nagród; tu na s. 179 wzmianki o nagrodach dla J. Czapskiego: Fundacji A. Jurzykowskiego w Nowym Jorku (1965) i wspólnej z M. Czap-ską nagrodzie lit. im. A. Godlewskiej (1972).

217. *Książka o Józefie Czapskim.* — 1974 nr 3/318 s. 140.

Zapowiedź ukazania się książki M. Werner-Gagnebin pt. „Czapski — la main et l'espace” w wydawnictwie L'Age d'Homme w Lozannie. — Rec. zob. poz. 221.

218. *Wydarzenia miesiąca.* — 1974 nr 6/321 s. 150.

Nota inf. nt. przemówienia J. Czapskiego 28 IV 1974 w Londynie na obcho-dach rocznicy zbrodni katyńskiej.

219. *Wydarzenia miesiąca.* — 1974 nr 6/321 s. 150.

Nota nt. otwarcia 29 IV 1974 wystawy obrazów i rysunków J. Czapskiego w Grabowski Gallery w Londynie.

220. G. Herling-Grudziński: *Dziennik pisany nocą.* — 1974 nr 7/322–8/323 s. 21–31.

Dat.: Maisons-Laffitte, 24 IV 1974. — Tu na s. 23–24 uwagi nt. malarstwa J. Czapskiego po wernisażu jego wystawy w Paryżu.

221. K. A. Jeleński: *Czapski nareszcie scalony.* — 1974 nr 9/324 s. 127–130.

W dziale: Książki. — Dot. M. Werner-Gagnebin: Czapski — la main et l'espace. Lausanne 1974.

222. *Wydarzenia miesiąca.* — 1974 nr 11/326 s. 146.

Nota o otwarciu 21 X 1974 w Galerie Lambert w Paryżu wystawy obrazów m.in. J. Czapskiego.

223. G. Herling-Grudziński: *Dziennik pisany nocą.* — 1975 nr 1/328–2/329 s. 25–39.

Tu m.in. w podrozdziale „O czym myślała Anna Andrejewa?” na s. 32 o J. Czapskim, który wspominał w swoich dziennikach o Achmatowej.

224. *Wydarzenia miesiąca.* — 1975 nr 7/334–8/335 s. 226.

Nota inf. o wystawie obrazów i rysunków J. Czapskiego w Librairie-Galerie Galaxie w Paryżu.

225. K. A. Jeleński: *Z Józefem Czapskim w Luwrze (czyli o nieodrobie-nym zadaniu).* — 1976 nr 4/343 s. 3–8.

Refleksje po spacerze z J. Czapskim po Luwrze z okazji jego 80. urodzin. — Przedr. zob. poz. 298.

226. *Wydarzenia miesiąca.* — 1976 nr 7/334–8/335 s. 220.

Nota inf. o otwarciu 10 VI 1976 wystawy obrazów i rysunków J. Czapskiego w Librairie-Galerie Galaxie w Paryżu.

227. Wydarzenia miesiąca. — 1976 nr 12/351 s. 114.

Nota inf. o wystawie obrazów i rysunków J. Czapskiego 9 XI–11 XII 1976 w Galerie Melissa w Lozannie.

228. Wydarzenia miesiąca. — 1977 nr 3/354 s. 114.

Nota inf. o wystawie obrazów i rysunków J. Czapskiego w Szwajcarii: 9 XI–11 XII 1976 w Galerie Melissa w Lozannie i 14 XII 1976–26 I 1977 w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

229. Wydarzenia miesiąca. — 1977 nr 5/356 s. 138.

Nota inf. o otwarciu 28 V 1977 w paryskiej Galerie Lambert wystawy pt. „Héritiers et contestataires du romantisme polonais” z udziałem J. Czapskiego.

230. Wydarzenia miesiąca. — 1978 nr 6/369 s. 142.

Nota inf. o odczycie J. Czapskiego nt. O. Boznańskiej [zob. poz. 189] 3 V 1978 na dorocznym zebraniu Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu.

231. K. A. Jeleński: Kiedy świadomość określa byt. — 1978 nr 9/372 s. 121–124.

Dot.: M. Czapska: Europa w rodzinie. Paryż 1970; zwraca uwagę na fragmenty związane z J. Czapskim.

232. Wydarzenia miesiąca. — 1978 nr 12 s. 136.

Nota inf. o wernisażu 23 XI 1978 wystawy malarstwa J. Czapskiego w Galerie Briance w Paryżu, w czasie którego artysta podpisywał też nowe wydanie „La terre inhumaine” (Lausanne 1978).

233. Wydarzenia miesiąca. — 1979 nr 3/378 s. 165.

Nota inf. o wygłoszeniu przez J. Czapskiego 5 II 1979 odczytu pt. „Spojrzenie na malarstwo ostatnich 60-ciu lat” w Stowarzyszeniu Studentów Polskich w Paryżu.

234. Wydarzenia miesiąca. — 1979 nr 4/379 s. 150.

Nota inf. o otwarciu 30 III 1979 wystawy J. Czapskiego w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

235. Wydarzenia miesiąca. — 1980 nr 12/399 s. 140.

Nota inf. o otwarciu 7 XI 1980 wystawy J. Czapskiego w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

236. Wydarzenia miesiąca. — 1981 nr 4/403 s. 147.

Nota inf. o przyznaniu 11 II 1981 przez Senat Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie doktoratu honoris causa m.in. J. Czapskiemu.

237. Wydarzenia miesiąca. — 1982 nr 1/412–2/413 s. 208.

Nota inf. o otwarciu 12 XII 1982 kiermaszu gwiazdkowego w Księgarni Polskiej w Paryżu, na którym m.in. J. Czapski podpisywał swoją książkę „Tumult i widma” [poz. 287].

238. Wydarzenia miesiąca. — 1982 nr 1 [właśc. 3]/414 s. 158.

Nota inf. o zebraniu z udziałem m.in. J. Czapskiego, zorganizowanym przez francuski PEN Club i l'Association des Hommes de Lettres z pomocą Radio France w Paryżu z okazji wydania opracowanej przez K. A. Jeleńskiego „Anthologie de la poésie polonaise 1400–1980” (Lausanne 1981).

239. [Wiersz dedykowany J. Czapskiemu:] Z. Herbert: 17 IX. — 1982 nr 5/416 s. 47–48.

240. H. Siewierski: Ten sam świat. — 1982 nr 5/416 s. 135–140.

Omów.: Tumult i widma. Paryż 1981. Zob. poz. 297.

241. Nagroda pisarska SPK. — 1982 nr 9/420 s. 139.

Inf. o przyznaniu J. Czapskiemu nagrody Stowarzyszenia Polskich Kombatanów za całokształt twórczości.

242. Wydarzenie miesiąca. — 1982 nr 11/422 s. 129.

Nota inf. o otwarciu 15 X 1982 wystawy malarstwa J. Czapskiego w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

243. Wydarzenia miesiąca. — 1982 nr 12/423 s. 136.

Nota inf. o przyznaniu J. Czapskiemu 27 XI 1982 nagrody literackiej Stowarzyszenia Kombatantów Polskich w Londynie za całokształt twórczości.

244. Wydarzenia miesiąca. — 1983 nr 1/424–2/425 s. 198.

Nota inf. o otwarciu 4 XII 1982 wystawy „L'Art polonais contemporain” w Théâtre de la Madeleine w Paryżu, m.in. z udziałem J. Czapskiego.

245. Wydarzenia miesiąca. — 1983 nr 3/426 s. 163.

Nota inf. o prezentacji 22 I 1983 w programie telewizji francuskiej „Droit de Réponse” przez jej redaktora M. Polaca franc. przekładu „Oka” [poz. 294], „L'œil. (Essais sur l'art)”. [Przel.:] J. Juryś, L. Hauben (Lausanne 1982) — jako najlepszej książki o malarstwie, jaką czytał.

246. Wydarzenia miesiąca. — 1983 nr 3/426 s. 163.

Nota inf. o otwarciu 30 IX 1983 wystawy malarstwa J. Czapskiego w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

247. Wydarzenia miesiąca. Kronika francuska. — 1984 nr 12/447 s. 138.

Nota inf. o podpisywaniu przez J. Czapskiego w księgarni Libella w Paryżu wydanej przez Éditions Spotkania książki „Na nieludzkiej ziemi” [łącznie ze „Wspomnieniami starobielskimi” oraz „Prawdą o Katyniu” (Paris 1984)].

248. Trójęgłos o Józefie Czapskim: G. Herling-Grudziński: Twórcza siła; K. A. Jeleński: Dar Józefa Czapskiego; W. Karpiński: Portrety i olśnienia. — 1985 nr 4/451 s. 3–14.

Teksty przemówień wygłoszonych 18 III 1985 na wieczorze poświęconym J. Czapskiemu z okazji 90-tej rocznicy jego urodzin, zorganizowanym staraniem oo. Pallotynów w kościele Saint-Pierre-du-Gros-Caillou w Paryżu.

249. Wydarzenia miesiąca. — 1985 nr 4/451 s. 169.

Nota inf. o wieczorze dla uczczenia 90-lecia J. Czapskiego w kościele Saint-Pierre-du-Gros-Caillou.

250. Wydarzenia miesiąca. — 1985 nr 9/456 s. 142.

Nota inf. o przyznaniu J. Czapskiemu 25 VII 1985 nagrody im. S. Badeniego za zasługi na polu krzewienia kultury polskiej.

251. W. Sikora: Kronika francuska. — 1985 nr 7/454–8/455 s. 194.

Nota inf. o pokazie filmu dokumentalnego w sali kinowej Musée de l'Homme pt. „Kultura” z udziałem J. Czapskiego.

252. Wydarzenia miesiąca. — 1986 nr 5/464 s. 135.

Nota inf. o otwarciu 17 IV 1986 wystawy J. Czapskiego w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

253. Wydarzenia miesiąca. — 1986 nr 6/465 s. 135.

Nota inf. o otwarciu 6 V 1986 wystawy obrazów i rysunków J. Czapskiego ze zbiorów Muzeum Narodowego i kolekcji prywatnych w Muzeum Archidiecezji Warszawskiej.

254. G. Herling-Grudziński: Dziennik pisany nocą. — 1987 nr 12/483 s. 13–25.

Pod datą 28 IX, s. 24, uwagi nt. przekładu „Proust w Giazowcu” [poz. 11, 12] „Proust contre la déchéance” (Montricher 1987).

255. Wydarzenia miesiąca. — 1988 nr 1/484–2/485 s. 213.

Nota inf. o podpisywaniu przez J. Czapskiego 19 XII 1987 w księgarni Libella w Paryżu wydanych przez oficynę Noir sur Blanc przekładów „Proust w Giazowcu” [por. poz. 11, 12], „Wspomnienia starobielskie”: „Proust contre la déchéance” (Montricher 1987), „Souvenirs de Starobielsk” [Przel.] G. Herling-Grudziński. (Montricher 1987).

256. Wydarzenia miesiąca. — 1989 nr 6/501 s. 154.

Nota inf. o otwarciu 19 V 1989 wystawy J. Czapskiego w Galerie Plexus w Chexbres pod Lozanną.

257. Redakcja: Bezkarne gangsterstwo. — 1989 nr 11/506 s. 157–158.

W dziale: Listy do Redakcji. — Dot. druku bez zgody autorów w antologii „My deportowani” (wydawnictwo „Alfa” w Warszawie) m.in. kilku rozdziałów z książki J. Czapskiego „Na niehumanitarnej ziemi”; tu także list J. Czapskiego do dyrektora wydawnictwa, J. Wysokińskiego zob. poz. 188.

258. [Nota o przyznaniu J. Czapskiemu nagrody Jana Cybisa]. — 1991 nr 3/522 s. 137–138.

Nagrodę przyznało jury warszawskiego Związku Plastyków.

259. Wydarzenia miesiąca. — 1991 nr 4/522 s. 146.

Nota inf. o wieczorze poświęconym J. Czapskiemu, który odbył się 12 III 1991 na uniwersytecie Paris Sorbonne.

260. G. Herling-Grudziński: Dziennik pisany nocą. — 1992 nr 7/538–8/539 s. 31–42.

Tu pod datą 29 IV m.in. wspomnienie pierwszego spotkania z J. Czapskim w 1944 przed bitwą pod Monte Cassino w Campobasso, gdzie był zakwaterowany Oddział Kultury i Prasy.

261. Wydarzenia miesiąca. — 1992 nr 9/540 s. 168.

Nota inf. o uroczystości wręczenia 8 VII 1992 J. Czapskiemu przez ambasadora RP w Paryżu, J. Łukaszewskiego, Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski i złotego medalu Rady Ochrony Pamięci, Walki i Męczeństwa.

262. Wydarzenia miesiąca. — 1993 nr 1/544–2/545 s. 211.

Nota inf. o wyświetleniu 10 XII 1992 w Instytucie Polskim w Paryżu filmu E. D. Kowalskiego pt. „Józef Czapski”.

263. Józef Czapski. — 1993 nr 3/546 s. 3–4.

Nekrolog w związku ze śmiercią J. Czapskiego 12 I 1993 r. w Maisons-Laffitte. — Zawiera też posłanie Prezydenta RP L. Wałęsy oraz inf. o ustanowieniu nagrody plastycznej im. J. Czapskiego.

264. W. Karpiński: Plomień. — 1993 nr 3/546 s. 4–13.

Szkic napisany po śmierci Józefa Czapskiego.

265. W. Iwaniuk: Czapski. — 1993 nr 4/547 s. 45–47.

W dziale: Wiersze. — Utwór poświęcony J. Czapskiemu.

266. M. Supruniuk: Trzy „podróże” Józefa Czapskiego do Polski. — 1993 nr 4/547 s. 125–132.

W dziale: O Józefie Czapskim. — Art. dot. obecności w Polsce J. Czapskiego przed 1989 r. dzięki przemycańcu jego książki „Na niehumanitarnej ziemi”, później dzięki wydawaniu jego utworów w nielegalnym obiegu oraz wystawie w warszawskim Muzeum Archidiecezjalnym w 1986.

LdR. B. Mansfeld. — 1993 nr 9/552 s. 174 [rozwiązanie kryptogramu ab, pod jakim autor listu publikował w wydawnictwach krajowych poza cenzurą; m.in. wspomniany przez M. Supruniuka art. o J. Czapskim „Znane nazwisko niewidziane obrazy”, *Szkice* 1986 nr 4].

267. B. Osadczuk: „Oddychać razem”. — 1993 nr 4/547 s. 133–134.

W dziale: O Józefie Czapskim. — Wspomnienie, w którym przytacza m.in. nagraną 11 XI 1986 wypowiedź J. Czapskiego, zob. poz. 189.

268. Wydarzenia miesiąca. — 1993 nr 7/550–8/551 s. 210.

Nota inf. nt. sesji poświęconej J. Czapskiemu 26 V 1993 w Lublinie, zorganizowanej przez Teatr NN (Centrum Kultury w Lublinie), Muzeum Lubelskie, Muzeum Archidiecezjalne w Lublinie.

269. Z. Kudelski: Czapski z Matejką w tle. — 1993 nr 12/555 s. 120–126.

W dziale: Kronika kulturalna. — Inf. o cyklu imprez, które się odbyły w Lublinie w dniach 26–28 V 1993 r. pod nazwą „Józef Czapski: życie i dzieło”.

270. **Wydarzenia miesiąca.** — 1994 nr 3/558 s. 168.

Nota inf. o wygłoszeniu 21 I 1994 przez W. Karpińskiego odczytu o pisarstwie J. Czapskiego w Centre du Dialogue w Paryżu.

271. **Wydarzenia miesiąca.** — 1994 nr 11/566 s. 157.

Nota inf. o otwarciu w Galerii Instytutu Polskiego w Düsseldorfie wystawy obrazów J. Czapskiego, J. Cybisa i A. Nacht-Samborskiego.

272. **Wydarzenia miesiąca.** — 1995 nr 6/ 573 s. 155.

Nota inf. o odsłonięciu 20 V 1995 na domu *Kultury* tablicy poświęconej J. Czapskiemu z inicjatywy mera Maisons-Laffitte, J. Myarda, i mera Le Mesnil-le-Roi, H. Dupreta; w 1996 mer Maisons-Laffitte zamierzał zorganizować wystawę poświęconą J. Czapskiemu w 100-lecie jego urodzin.

273. **Warsztaty artystyczne im. Józefa Czapskiego.** — 1995 nr 7/574–8/575 s. 98.

Nota inf. nt. warsztatów zorganizowanych po raz pierwszy we wrześniu 1995 r. z inicjatywy Polskiego Funduszu Humanitarnego (Fonds Humanitaire Polonais) w Lailly-en-Val (Francja) dla artystów z Polski oraz Polaków z Rosji i byłego Związku Sowieckiego, którzy studiowali na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie; także prośba o wsparcie finansowe. Noty o następnych warsztatach zob. poz. 274, 282, 285, 289.

274. **II Warsztaty Artystyczne im. Józefa Czapskiego.** — 1996 nr 5/548 s. 99–100.

W dziale: Kronika kulturalna. — Dot. warsztatów zorganizowanych we wrześniu 1996 r. w Lailly-en-Val (Francja), por. informacje w poz. 273.

275. **M. Gagnebin: Polska obchodzi stulecie urodzin Józefa Czapskiego.** Tłum. z franc. W. Karpiński. — 1996 nr 5/584 s. 105–107.

Przedruk z: *Le Monde* 1996 nr z 9 IV.

276. **Wydarzenia miesiąca.** — 1996 nr 7/586–8/587 s. 214.

Nota inf. o otwarciu 17 VI 1996 w Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie wystawy pt. „Wnętrze — Józef Czapski”, która wcześniej, 3 IV–19 V 1996 wystawiana była w Muzeum Narodowym w Krakowie.

277. [Wiersz dedykowany J. Czapskiemu:] Ł. Gliksmann: **Gare St. Lazare.** — 1996 nr 10/589 s. 39.

W dziale: Wiersze. — Dedykacja: Pamięci Józefa Czapskiego. — Motto: „Wrażliwość... na wzajemne oddziaływanie brył i płam...” (J. Czapski: *Oko*).

278. **G. Godlewski: Portrety autoportrecistów.** — 1996 nr 12/591 s. 117–125.

Rec.: W. Karpiński: Portret Czapskiego. Wrocław 1996.

279. **Wydarzenia miesiąca.** — 1996 nr 12/591 s. 155.

Nota inf. o otwarciu 19 XI 1996 w Muzeum Anny Achmatowej w Petersburgu wystawy pt. „Józef Czapski — człowiek i miejsce”, która wcześniej była eksponowana w Krakowie i Warszawie [zob. poz. 276].

280. **Wydarzenia miesiąca.** — 1997 nr 1/592–2/593 s. 210.

Nota inf. o otwarciu 16 XII 1996 w Pradze, staraniem Instytutu Polskiego, czeskiego Ministerstwa Kultury i Muzeum Narodowego w Krakowie, wystawy poświęconej malarstwu i twórczości literackiej J. Czapskiego.

281. **W. Joffe: Czapski — człowiek „Memoriału”.** — 1997 nr 3/592 s. 146–147.

Art. w związku z eksponowaną na przełomie listopada i grudnia 1996 w Muzeum Anny Achmatowej w Petersburgu wystawą poświęconą J. Czapskiemu, którą w stosunku do wystawy przygotowanej przez Muzeum Narodowe w Krakowie, Naukowo-Informacyjny Ośrodek „Memoriał” uzupełnił o fotografie i dokumenty odnalezione w petersburskich archiwach; autor postrzega Czapskiego jako postać, która wyprzedzała działalność „Memoriału”.

282. **III Warsztaty Artystyczne im. Józefa Czapskiego.** — 1997 nr 5/596 s. 28.

Nota inf. o planowanych na wrzesień 1997 kolejnych warsztatach z prośbą o pomoc finansową na realizację tego przedsięwzięcia; o pierwszym warsztacie zob. poz. 273.

283. **Wydarzenia miesiąca.** — 1997 nr 5/596 s. 157.

Nota inf. dot. kolejnego obiadu czwartkowego w Lidzbarskim Domu Kultury, który 17 IV 1997 miał być poświęcony J. Czapskiemu.

Ldr. K. Orłowska-Wojczulanis. — 1997 nr 10/601 s. 158 [sprostowanie dot. faktu, iż organizatorem obiadów jest Biblioteka Pedagogiczna w Lidzbarku Warmińskim].

284. [Tekst dedykowany J. Czapskiemu:] **J. Mieroszewski: Z zapisków oficera czasów wojny (V).** — 1997 nr 9/600 s. 124–134.

Odnaleziony w papierach J. Mieroszewskiego nieznany wcześniej fragment wspomnień.

285. **Wydarzenia miesiąca.** — 1997 nr 10/601 s. 150.

Nota inf. o uroczystościach 13 IX 1997 z okazji 40-lecia domu spokojnej starości Polskiego Funduszu Humanitarnego oraz zakończenia III Warsztatów Artystycznych im. J. Czapskiego.

286. **Wydarzenia miesiąca.** — 1997 nr 12/603 s. 139.

Nota inf. dot. śmierci 24 XII 1997 w Paryżu Adeli-Marii z Bohomolców Władysławowej Żeleńskiej, tłumaczki „Na nieludzkiej ziemi” J. Czapskiego.

287. **J. Timoszewicz: Filozofow — Czapski — Stempowski.** — 1998 nr 4/607 s. 139–144.

Art. dot. kontaktów J. Czapskiego z D. Filozofowem i z dr Z. Dobrowolską, która była egzekutorem testamentu Filozofowa; tekst ten poprzedza „List Józefa Czapskiego” [poz. 193] i list J. Stempowskiego [poz. 288] w sprawie Filozofowa.

288. **List Jerzego Stempowskiego.** — 1998 nr 4/607 s. 148–149.

List, wg inf. J. Timoszewicza [zob. poz. 287], do prof. W. Lednickiego, dat. Warszawa, 22 I 1932 w sprawie projektu wydania tomu artykułów D. Filozofowa, opracowanego przy współudziale J. i M. Czapskich oraz S. Stempowskiego.

289. **IV Warsztaty Artystyczne im. Józefa Czapskiego.** — 1998 nr 6/609 s. 126–127.

W dziale: Kronika kulturalna. — Nota inf. o planowanych na wrzesień 1998 kolejnych warsztatach z prośbą o pomoc finansową na realizację tego przedsięwzięcia; o pierwszych warsztatach zob. poz. 273.

290. **Wydarzenia miesiąca.** — 1998 nr 7/610–8/611 s. 220.

Nota inf. o nadaniu XIV Społecznemu Liceum Ogólnokształcącemu w Warszawie imienia J. Czapskiego.

CZĘŚĆ DRUGA

Józef Czapski
w wydawnictwie
Instytutu Literackiego

Książki, odbitki i przedruki

291. BUZUŁUK

W: W oczach pisarzy. Wybór opowieści wojennych (1939–1945). Opracował: G. Herling-Grudziński. Paryż: Inst. Lit. 1947 s. 189–198.
Opowieść weszła z niewielkimi zmianami jako rozdział IV do „Na nieludzkiej ziemi”, zob. poz. 292.

292. NA NIELUDZKIEJ ZIEMI

Paryż: Inst. Lit. 1949, 320 s.
W książce rysunkowy autoportret autora. — Tekst poprzedza wstęp: Od Autora. — Wyd. 2 Paryż: Inst. Lit. 1962, 302 s. *Bibl. „Kultury”*, t. 76.
Data ukończenia druku: 17 III 1962. — Zawiera dodatkowo: Przedmowa do wydania drugiego; Na koniec prawda o Katyniu; List do I. Erenburga.

293. KATYŃ I ODWILŻ. Współwydane z: A. Weissberg-Cybulski: Po XX Zjeździe Partii; B. Czaykowski: Wywiad z Grahamem Greenem. [Paryż 1956], 21 s.

Odbitka z poz. 60.

294. OKO

Paryż: Inst. Lit. — 1960, 227 s. *Bibl. „Kultury”*, t. 53.
Data ukończenia druku: 24 V 1960. — Wybór artykułów i wspomnień dot. malarstwa z lat 1923–1960. — Zawartość: Wstęp. — Cz. 1. Paryż i Polska 1923–1939: Tło paryskie i polskie; Wpływy i sztuka narodowa; Rewolucja Cézanne’a; O Cézanne’ie i świadomości malarskiej; O Zygmuncie Waliszewskim; Gierymskiego „cnoty przeciwne”. — Cz. 2. ZSRR 1939–1942: Tło rosyjskie; Tempo i jakość pracy; O przerwach w pracy; O skokach i locie; O wizji i kontemplacji; Lenistwo płodne. — Cz. 3. Paryż 1947–1960: Tło paryskie; Raj utracony; Z powodu wystawy, której nie widziałem; „Chcę mieć rację na naturze”; „Głosy milczenia”; O lekkości; „Rzeczy nieżywe

i bez ruchu”; Derain i muzea; „Aura letsza”; Ścieżki malarskie; Czy należy zabić Buffeta?; Derwisz; „Prąd niepowstrzymany” [pierwodruk]; Abstrakcja — za i przeciw [pierwodruk].

295. ARTIEM; VIA DEI FIORI; „BOH WIELIEŁ”

W: Polacy w ZSRR. (1939–1942). Antologia. Oprac.: M. Czapska. Paryż: Inst. Lit. 1963 s. 331–339; 340–344; 344–350. *Bibl. „Kultury”*, t. 88.

Opowiadania drukowane w *Orle Białym* i *Wiadomościach*. — Opowiadanie „Via dei fiori” z dedykacją: Pamięci Karoli Uniechowskiej poświęcam. — Na s. 331 nota o autorze.

296. QUERIDO BOB

[Wstęp do:] A. Bobkowski: *Coco de oro*. Szkice i opowiadania.

Paryż: Inst. Lit. 1970 s. 7–14. *Bibl. „Kultury”*, t. 194.

Pierwodruk zob. poz. 90.

297. TUMULT I WIDMA

Paryż: Inst. Lit. 1981, 350 s. *Bibl. „Kultury”*, t. 342.

Data ukończenia druku: 21 VII 1981.

Motto: „Ils se cachent dans la presse, et appellent le nombre à leur secours Tumulte.” (B. Pascal). — Wybór esejów i artykułów. — Zawartość: Cz. 1. Z pierwszych lat Paryża: Ze wspomnień [z jesieni 1942; dedykacja: Siostrom moim — poświęcam]; Błok i swoboda tajemna; Groby czy skarby; Pamięci Bernanosa; „Spowiedź dziecięcia wieku”; Czy Maritain miał rację? — Cz. 2. Tumult i widma: „Prawie niebo”; Czarne lustro; Łańcuch niewidzialny; Malowane życie, malowana śmierć; „Dzwonki”; „It is our custom”; Amerykańskie ścieżki; Tumult i widma. — Cz. 3. Ludzie i książki: „Ja”; „Montagnes russes”; O wyborze pism Rozanowa; Listy ambasadora Kota; O paszkwilu; Narodowość czy wyłączność; Akademia i Norwid; „Tamten brzeg” i własne wspomnienia; Querido Bob [o A. Bobkowskim]; O Pawle Hostowcu; O Brzozowskim; O Haupcie; Cedr; Głosy z daleka; Lechoń i jego „Dziennik”; Śmierć Mauriaca; Dwie prowokacje; Sołżenicyn; Malraux; Rozrachunki; Tylko dla dorosłych.

Omówienia twórczości i utwory poświęcone Józefowi Czapskiemu

298. K. A. Jeleński: Z Józefem Czapskim w Luwrze (czyli o nieodrobionym zadaniu). W tegoż: *Zbiegi okoliczności*. Paryż: Inst. Lit. 1982 s. 335–340. *Bibl. „Kultury”*, t. 352.

Pierwodruk zob. poz. 225.

299. W. A. Zbyszewski: O Józefie Czapskim. W tegoż: *Zagubieni romantycy i inni*. Paryż: Inst. Lit. 1992 s. 309–320. *Bibl. „Kultury”*, t. 472.

Wspomnienie o J. Czapskim; pierwodruk: *Wiadomości*, Londyn 1976 nr 37.

300. W. Iwaniuk: Czapski; Co jeszcze mogę powiedzieć o Józefie Czapskim. W tegoż: *Moje strony świata*. Poezje. Paryż: Inst. Lit. 1994 s. 16–17; 18–19. *Bibl. „Kultury”*, t. 485.

Wiersze poświęcone J. Czapskiemu. — Utwór „Czapski” dat.: 22 XI 1989; motto: *Artyście za Swobodę Tajemną*; pierwodruk zob. poz. 265.

CZĘŚĆ TRZECIA

Józef Czapski
w *Zeszytach Historycznych*

Twórczość

301. **Katyń** — 1983 zesz. 63 s. 204–206.

Rec.: A. Kwiatkowska-Viatteau: 1940–1943. Katyń. L'armée polonaise assassinée. Bruxelles 1982.

302. **Kartka z dziennika** — 1984 zesz. 70 s. 194–197.

Wspomnienie dot. krewnego J. Czapskiego Georgija Cziczierina, komisarza ludowego spraw zagranicznych ZSRR w 1918–1930.

303. **Dzieci** — 1985 zesz. 74 s. 205–206.

Krótkie omów.: „W czterdziestym nas, matko, na Sybir zesłali...” Opracowali: J. T. Gross, I. Grudzińska-Gross. Londyn 1983.

LdR. K. Zamorski. — 1986 zesz. 76 s. 231 [uzup.].

304. **J. Czapski do gen. W. Andersa, Paryż, 29.10.1948.** [W art.:] Małgorzata Ptasńska: Czapski-Anders-Giedroyc. Trzy listy w sprawie Janty — 2001 zesz. 138 s. 78–97.

List J. Czapskiego na s. 83–86. — Art. dot. kryzysowej sytuacji, w jakiej znalazła się redakcja *Kultury* po opublikowaniu reportażu A. Janty-Polczyńskiego pt. „Wracam z Polski” (1948 zesz. 12).

305. **Relacja o pracy biura propagandy i kultury w 1942 r.** — 2001 zesz. 138 s. 152–158.

W dziale: Okruchy historii.

306. **List otwarty do Jacques'a Maritaina i François Mauriaca** — 2004 zesz. 149 s. 140–147.

Z noty od redakcji: „Polską wersję «Lettre ouverte à Jacques Maritain et François Mauriac» wydanego na prawach rękopisu — prawdopodobnie w Rzymie — podajemy — z niewielkimi poprawkami — za przedrukiem w *Orle Białym* zesz. 34/124 z 15 X 1944. Skróty redakcji *Orla* oraz ingerencje cenzury brytyjskiej oznaczono w klamrach [...] według odręcznej noty J. Czapskiego na egzemplarzu podarowanym Danielowi Halévy wiosną 1945 roku (kopia w zbiorach Instytutu Literackiego)”. — W liście J. Czap-
ski apeluje do pisarzy o głos w obronie zrujnowanej w Powstaniu 1944 Warszawy oraz „narodów europejskich ujarzmionych”, w przeciwnym razie przyczynią się do zniszczenia „autorytetu moralnego i intelektualnego Francji na świecie”.

Opracowania

307. List — 1971 zesz. 20 s. 145–147.

List do J. Czapskiego od anonimowego Niemca, który po przeczytaniu niem. przekładu „Na nieludzkiej ziemi” napisał do niego o więźniach Polakach spotkanych na Syberii w roku 1947.

308. Poufny rozkaz generała Andersa — 1993 zesz. 106 s. 86–87.

Dwa listy gen. W. Andersa do szefa Oddziału Propagandy i Kultury Armii Polskiej na Wschodzie, rtm. J. Czapskiego, z 30 I 1944 r. w sprawie linii politycznej dot. stosunków ze Związkiem Sowieckim. Gen. Anders nakazuje „w wypadku zgody rządu na odstąpienie części ziem wschodnich Sowietom albo kooptacji Związku Patriotów do rządu — nieprzyjęcie do wiadomości uchwały rządu i wypowiedzenie mu posłuszeństwa”.

309. Małgorzata Ptasińska: Rzymskie lata Instytutu Literackiego — 2001 zesz. 135 s. 3–34.

Tu m.in. o udziale J. Czapskiego w tworzeniu Instytutu Literackiego.

310. Małgorzata Ptasińska-Wójcik: „Merime”, „Pascal”, „Camus”. Trzy sprawy operacyjne SB wobec „Kultury” — 2005 zesz. 154 s. 153–176.

Tu na s. 168–176 rozdział „Camus”, poświęcony zebranym materiałom i działaniom Departamentu I (wywiadu) Wydziału VIII Ministerstwa Spraw Wewnętrznych prowadzonym w celu „operacyjnego wykorzystania” J. Czapskiego, któremu nadano pseud. Camus; rozdziały „Merime” i „Pascal” dotyczą J. Mieroszewskiego i K. A. Jeleńskiego.

Pseudonimy Józefa Czapskiego w *Kulturze*

J.Cz. 2, 32, 38, 39, 42, 54, 62, 65, 68, 79, 101
Marek Sienny 4, 6, 7, 10

Indeks tytułów utworów Józefa Czapskiego

(indeks obejmuje tylko bibliografię; numery odsyłają do numerów pozycji)

100 picassów 166
Abstrakcja — za i przeciw 294
„Abel min broder” 146
Akademia i Norwid 76, 297
Amerykańskie ścieżki 55, 297
[Apel o pomoc finansową w nabyciu nowego domu dla „Kultury”] 50
Artiem 295
August Zamoyski 59
„Aura letsza” 63, 294
„Biada urzędnikom” 22
„Biej Żidow, spasaj Rassiju” 122
Błok i swoboda tajemna 297
„Boh wieliel” 295
Buzuluk 291
Cedr 73, 297
Chagall i Sutin 180
Charles de Gaulle 134
„Chcę mieć rację NA naturze” 37, 294
„Ciurkiem czarnych graficznych strumieni” 101
Czarne lustro 30, 297
Czarny kamień 111
Czesław Straszewicz 102
Czy list Lenina? 124
Czy Maritain miał rację? 297
Czy należy zabić Buffeta? 74, 294
De Staël 169
Deklaracja w sprawie ukraińskiej 155
Derain i muzea 294
Derwicz 80, 294
Dialog o Dowódcy 131
Diamant 178
Do kraju tego... 164
Dom [B.] Crocego 115
Dookoła dwóch wystaw 48
Dwa czasopisma 5
Dwadzieścia pięć lat 139

- [Dwie pocztówki z rysunkami piórkiem domu redakcji „Kultury” w Maisons-Lafitte] 58
 Dwie prowokacje 140, 297
 Dwugłos o Dankowiczu 145
 Dzieci 303
 „Dzwonki” 29, 297
 Galerie Lambert 78
 Gierymskiego „cnoty przeciwne” 294
 „Głosy milczenia” 40, 294
 Głosy z daleka 108, 297
 Groby czy skarby 7, 297
 „It is our custom” 31, 297
 J. Czapski do gen. W. Andersa, Paryż, 29.10.1948 304
 „Ja” 13, 297
 „Jajeczniczka” 47
 Jak nie krzyczeć? 99
 Jak żyć? 173
 „Jaki on piękny!” 120
 James Burnham 186
 Jan Cybis 144
 Jan Ekier — nagroda „Kultury” 94
 Jangi Jul. Gołębie i obłoki 3
 Jerzy Stempowski 129
 „Jest granica” 67
 Józef Jarema 147, 160
 Kapitałny chłopak 18
 Kartka z dziennika — 1984 302
 Katyń 301
 Katyń i odwilż 60, 293
 Konieczność i łaska 141
 Konspiracja czy zabawa w Indian? 158
 Konstanty Brandel, 1880–1970 157
 „Kosę zapleść” 116
 L’Œil 245
 La Peste 4
 Lechoń i jego dziennik 123, 297
 Lenistwo płodne 294
 Lettre ouverte à Jacques Maritain et François Mauriac zob. List otwarty do Jacques’a Maritaina i François Mauriaca
 List do I. Erenburga 292
 [List do J. Wysokińskiego, dyrektora i redaktora naczelnego Wydawnictwa „Alfa” w Warszawie] 188
 List do Stanisława Mackiewicza 191
 List Józefa Czapskiego 193, 287
 List otwarty do Jacques’a Maritaina i François Mauriaca 306

- Listy ambasadora Kota 57, 297
 [List w sprawie notatki nt. artykułów o swojej wystawie w prasie francuskiej] 53
 Ład 176
 Łańcuch niewidzialny 21, 297
 Łańcuszek 36
 „Łzy potęgi drugiej” 39
 Malarstwo polskie 1918–1939 172
 Malowane życie, malowana śmierć 28, 297
 Malraux 153, 297
 Marek Żuławski — Nagroda Plastyczna „Kultury” za r. 1963 105
 Maritain miał rację? 16
 Matisse i troglodyta 133
 Maupassant, Hostowiec, abstrakcja 79
 Mecenas 151
 Mel 14
 Moja odpowiedź 110
 „Montagnes Russes” 34, 297
 Mój Londyn 81
 Na koniec prawda o Katyniu 292
 Na marginesie wystawy Cieślewicza 138
 Na nieludzkiej ziemi 3, 19, 84, 93, 117, 188, 194, 247, 257, 266, 286, 291, 292, 307
 Nagroda plastyczna „Kultury” [1959] 85
 Nagroda plastyczna „Kultury” na rok 1960. (Konstanty Brandel) 87
 Narodowość czy wyłączność 75, 297
 Naufragio ereptis 130
 Niespodzianka 171
 Notatki amerykańskie 28, 29, 30
 Notatki z Kongresu Brukselskiego 32
 O Brzozowskim 98, 297
 O Cézanne’ie i świadomości malarskiej 294
 O dwóch napaściach 71
 O Haupcie 103, 297
 O lekkości 46, 294
 O Niemcach 117
 O Oldze Boznańskiej 190
 O paszkwilu 77, 297
 O Pawle Hostowcu 297
 O przerwach w pracy 294
 O skokach i locie 294
 O trzech młodzieńcach 96
 O wizji i kontemplacji 294
 O wyborze pism Rozanowa 72, 297
 O Z[ygmuncie] Turkiewiczu 68
 O Zyguncie Waliszewskim 294

- Oblaka i golubi zob. Obłoki i gołębie
 Obłoki i gołębie 3, 84
 Od Autora 292
 [Odpowiedź na polemikę J. Bielatowicza] 89
 Okaleczony list 177
 Oko 86, 205, 207, 245, 294
 Ostatni kapista 187
 Oświadczenie [dot. nowych emigrantów w związku ze „sprawą Miłosza”] 35
 Oświadczenie [wyrażające solidarność z Izraelem] 118
 Pamięci Bernanosa 10, 297
 Pamiętnik Makowskiego 92
 Pel-Mel 66
 Piękna książka 161
 „Piórem umaczanem w niebie” 51
 Pluszowy album 64
 Pod pierwszym wrażeniem 114
 [Podziękowanie za udział czytelników w akcji zbierania pieniędzy na dom *Kultury*] 52
 Pogrom 137
 Polemika i zwierciadło 175
 [Polemika z artykułem Cz. Miłosza dot. A. Huxleya „Les diables de Loudun” (Paris 1953)] 43
 [Polemika z Londyńczykiem nt. Kongresu Wolności Kultury] 83
 [Polemika z recenzją K. A. Jeleńskiego dot. książki „Oko”] 86
 Powstanie Warszawskie, homo quidam i von Krannhals 107
 Pozgonne — zbyt osobiste 170
 Prawda o Katyniu 247
 „Prawie niebo” 27, 297
 „Prąd niepowstrzymany” 294
 Proust contre la déchéance zob. Proust w Giazowcu
 Proust w Giazowcu 11, 12, 254, 255
 Przedmowa do wydania drugiego 292
 [Przekład:] Malraux A. 2
 [Przekład:] Colin J. 41
 Przemówienie Józefa Czapskiego na otwarciu kongresu wygłoszone w języku polskim i niemieckim 23
 Przez morze przepłynął 167
 Przy Sybillach królowych 91
 Querido Bob 90, 296, 297
 Rafał Glücksman 100
 Raj utracony 1, 294
 Relacja o pracy biura propagandy i kultury w 1942 r. 305
 Rewolucja Cézanne’a 294
 Rezolucja Kongresu w sprawie wolnego uniwersytetu zgłoszona przez Józefa Czapskiego i Jerzego Giedroycia 24

- [Rezolucja z powodu trudnej sytuacji szkolnictwa dla dzieci uchodźców w Niemczech] 25
 Richard Aeschlimann i wyznanie malarskie 184
 Romantyczność w Grand Palais 156
 Rozrachunki 162, 297
 „Rzeczy nieżywe i bez ruchu” 44, 294
 Sima i Cremonini 127
 Słowa poranne 62
 Solidarność 119
 Solżenicyn 148, 297
 Souvenirs de Starobielsk zob. Wspomnienia starobielskie
 Spojrzenie na malarstwo ostatnich 60-ciu lat 233
 „Spowiedź dziecięcia wieku” 15, 297
 [Sprawa wieczoru autorskiego H. Malewskiej w Domu Pisarza w Londynie] 70
 [Sprostowanie do artykułu I. Silone: „Archiwum rewolucji”] 106
 Stanisław Grabowski 61
 Stanisław Vincenz 136
 Subskrypcja na pisma Józefa Wittlina 97
 Swoboda tajemna 6
 Szeptem 17
 [Sześć rysunków z podróży po Stanach Zjednoczonych] 26
 Szkice [rysunkowe] z New Yorku 20
 Ścieżki malarskie 69, 201, 294
 „Śladem Piniego” 149
 Śmierć Cézanne’a 181
 Śmierć Mauriaca 132, 297
 Śmierć na równej drodze 82
 Tadeusz Piotr Potworowski 95
 Tadzik 159
 Taki skrawek obcego pola 152
 Tamten brzeg 297
 „Tamten brzeg” i własne wspomnienia 88
 Tempo i jakość pracy 294
 Ten jest z ojczyzny mojej 125
 Terre inhumaine zob. Na nieludzkiej ziemi
 The Inhuman Land zob. Na nieludzkiej ziemi
 Tło paryskie 294
 Tło paryskie i polskie 294
 Tło rosyjskie 294
 Trzy wystawy 179
 Tumult i widma 56, 237, 240, 297
 Turkiewicz 142
 Turkiewicz a nowe tworzywo 112
 Tylko dla dorosłych 163, 297
 Unmenschliche Erde zob. Na nieludzkiej ziemi

[Uwaga wstępna do:] J. Colin: Okropności wojny 54
 Via dei fiori 295
 W Berlinie o Zjednoczonej Europie 33
 Weltbürger 104
 Wiek męski 154
 Wierny z wiernych 128
 Więzy nierozzerwalne 185
 Wnioski niedomyślane 182
 Wpływy i sztuka narodowa 294
 Wspomnienia 42
 [Wspomnienie nt. kontaktów z malarzami ukraińskimi] 189
 Wspomnienia starobielskie 247, 255
 [Wstęp do:] J. Holcman: Niewinny spacer po New Yorku 19
 Wyrwane strony 121, 113, 135, 150, 109
 Wystawa Kulisiewicza 38
 Wystawa ukraińska 49
 „Wystrzał wśród nocy” 126
 Z naprzeciwka 174
 Z nieznanych listów Józefa Czapskiego 192
 Z powodu wystawy, której nie widziałem 9, 294
 „Za słowo” 8
 Zaćmiony sławą 183
 Zapomniany malarz 143
 Zbrodnia i kara 168
 Ze wspomnień 297
 Znów Katyń 93
 Zygmunt 165

Indeks nazwisk

(cyfry rzymskie odsyłają do Wprowadzenia, cyfry arabskie – do numerów pozycji)

ab zob. Mansfeld Bogusław
 Achmatowa Anna 121, 223, 279, 281
 Aeschlimann Richard 184
 Amiel Henri-Frédéric 159
 Anders Władysław 77, 131, 304, 308
 Ariès Philippe X
 Arvay Stefan 202
 Arzak Nikołaj zob. Daniel Julij
 Avery Milton 182
 Badinier Simone 49
 Balthus właśc. Balthasar Klossowski de Rola 179, 182
 Barberowa Nina 6
 Bartoszewski Władysław 125
 Bau Zdzisław 158
 Berçot Paul 48
 Berenbau Edward 50
 Bernanos Georges 10, 297
 Bielatowicz Jan 88, 89
 Biran Maine de 13
 Blok Aleksander 6, 22, 297
 Bobkowski Andrzej XII, 8, 90, 296, 297
 Bocheński Adolf 191
 Bohusz-Szysko Marian 47
 Boisgelin Gilles de 50
 Bonaparte Napoleon 13
 Bonnard Pierre XI, 2, 5, 47, 179
 Boraczok Seweryn 49
 Boulez Pierre 144
 Boznańska Olga 190, 230
 Bór-Komorowski Tadeusz 107
 Brandel Konstanty 87, 157
 Braque Georges 96
 Broński Maciej zob. Skalmowski Wojciech
 Brzozowski Stanisław 98, 156, 297
 Buffet Bernard 54, 69, 74, 294
 Burnham James IX, XI, 186
 Camus Albert XII, 4, 82
 Caziol zob. Zielenkiewicz Kazimierz
 Cézanne Paul VIII, XI, 37, 86, 181, 294

Chagall Marc 180
 Chardonne Jacques 62
 Cichy Władysław 11
 Cieśliewicz Roman 138, 173
 Ciolkosz Adam 104
 Cioran Emile M. 133
 Colin Jean 37, 41, 54
 Corot Jean-Baptiste Camille 81
 Cremonini Leonard 127
 Croce Benedetto 115
 Croce Elena 115
 Custine Astolphe Louis Léonor de 75
 Cybis Jan XI, XII, 9, 69, 144, 192, 258, 271
 Cybulski Aleksander Weissberg zob. Weissberg-Cybulski Aleksander
 Czachowska Jadwiga XIV
 Czapska Maria pseud. M.Cz. IX, 2, 209, 231, 288, 295
 Czaykowski Bogdan 293
 Czerniawski Emil Jerzy 117
 Cziczerin Georgij 302
 Daniel Julij, pseud. Nikołaj Arzak 111
 Danilewiczowa Maria, pseud. m.l.d. XV, 203, 211
 Dankowicz Henryk 145
 Degas Edgar 47
 Derain André 294
 Dimitrijević Vladimir 154
 Dmowski Roman 88
 Dobrowolska Zofia 287
 Dominik Tadeusz 78
 Dostojewski Fiodor 34
 Drowniak Epifaniusz zob. Nikifor Krynicki
 Dubuffet Jean 120
 Dufy Raoul 46
 Dupret Henri 272
 Dużyk Józef 192
 Ekier Jan 94
 Erenburg Ilija 6, 292
 Fadiejew Aleksandr 6
 Félibien André 44
 Filosofow Dymitr VIII, 34, 193, 287
 Gagnebin Murielle Werner zob. Werner-Gagnebin Murielle
 Gagnebin Murielle zob. Werner-Gagnebin Murielle
 Gaulle Charles de IX, 134
 Gazdanow Gajto 45
 Giedroyc Jerzy, Redaktor VII-XIV, 24, 25, 66, 70, 304
 Gieryski Aleksander 178, 294

Gieryski Maksymilian 178
 Gliksman Łucja 277
 Glücksman Rafał 100
 Gombrowicz Witold X, XII
 Gorbaniewska Natalia 126
 Goya Francisco XI
 Górka Hanna 130
 Górka Pia 54
 Grabowski Mateusz 151, 212
 Grabowski Stanisław 61, 65
 Greene Graham XI, 60, 293
 Grobicki Jerzy 93
 Gromek Willy 117
 Gross Irena Grudzińska zob. Grudzińska-Gross Irena
 Gross Jan Tomasz 303
 Grudzińska-Gross Irena 303
 Halévy Daniel X, 195, 306
 Hammer Rozalia 92
 Haskell Barbara 182
 Hauben Lieba 245
 Haupt Zygmunt 103, 297
 Herbert Zbigniew 239
 Hering Ludwik 1
 Herling-Grudziński Gustaw XVI, 91, 131, 188, 220, 223, 248, 254, 255, 260, 291
 Hersch Jeanne XIV
 Hertz Zofia IX
 Hertz Zygmunt IX, XII, 165
 Hess Rudolf 168
 Hoffman Jakub 88
 Hofmannsthal Hugo von 91
 Hokusai zob. Katsushika Hokusai
 Holcman Jan 19
 Hopkins Gerard 194
 Hostowiec Paweł zob. Stempowski Jerzy
 Huxley Aldous 43
 Iwaniuk Wacław XIV, 265, 300
 Jakimowicz Irena 157
 Jan Paweł II, papież 164, 168
 Jan XXIII, papież 110
 Janikowski Mieczysław 85, 128
 Janta-Polczyński Aleksander 304
 Jarema Józef 147, 160
 Jaworska Władysława 92
 Jeleńska Teresa 115

Jeleński Konstanty Aleksander IX, XI, XIII, XIV, 70, 83, 86, 91, 111, 199, 205, 206, 211, 220, 225, 231, 238, 248, 298, 310
 Joffe Wieniamin 281
 Juryś Julia 245
 Kantor Tadeusz 78
 Karpiński Wojciech XIII, XIV, 248, 264, 270, 275
 Katsushika Hokusai 96
 Kiefer Anselm 179
 Kisielewski Stefan, pseud. Tomasz Staliński 140, 141
 Kisling Mojżesz 69
 Klimkowski Jerzy 77, 158
 Kłoczowski Piotr X, XII, XIV
 Kochanowski Roman 143
 Kohn Joachim 11
 Komorowski Tadeusz Bór zob. Bór-Komorowski Tadeusz
 Korczak Janusz 162
 Kosmowski Ernest 161
 Kot Stanisław 57, 297
 Kowalczyk Andrzej Stanisław IX, X, XIII
 Kowalewski Janusz 145
 Kowalik Jan XV, 41
 Kowalski Emanuel D. 262
 Krannhals Hans von 107
 Krawczyk Jacek X, XV
 Kruk Grzegorz 49
 Krzeczunowicz Kornel 115
 Krzyczkowski Roman 199
 Krzysztofiak Hilary 167
 Kudelski Zdzisław 269
 Kuffer Jean-Louis 184
 Kulisiewicz Tadeusz 38
 Kwiatkowska-Viatteau Aleksandra 301
 Laloy Jean IX
 Langnas Isaac A. 207
 Laprette Christian 160
 Lechoń Jan 123, 297
 Lednicki Wacław 288
 Lemayrie Jean 166
 Lenin Włodzimierz 124
 Lewandowska Teresa 146
 Lewinówna Zofia 125
 Londyńczyk zob. Mieroszewski Juliusz
 Łobodowski Józef 108, 199
 Łukaszewski Jerzy 261
 M.Cz. zob. Czapska Maria

Mackiewicz Stanisław 191
 Majski Iwan IX
 Makowski Tadeusz 69, 92
 Malewska Hanna 70
 Malinowski Władysław Pobóg zob. Pobóg-Malinowski Władysław
 Mallaparte Curzio X
 Malraux André IX, XII, 2, 7, 40, 153, 197, 297
 Małcużyński Witold 18
 Manessier Alfred 196
 Mansfeld Bogusław, pseud. ab 266
 Mańkowska-Strzałecka Jadwiga 125
 Maritain Jacques 16, 297, 306
 Matisse Henri 133
 Maupassant Guy de 79
 Mauriac François XII, 51, 132, 297, 306
 Mayran Camille 39
 Michał Anioł 166
 Mickiewicz Adam 99
 Mieroszewski Juliusz, pseud. Londyńczyk XI, XIII, XVI, 70, 83, 207, 210, 284, 310
 Mihajłow Mihajło 108
 Mike (pseud.) 15
 Miłosz Czesław 35, 43, 71, 91, 98, 140, 210,
 Monet Claude 183
 Monfort Henri de 114
 Morandi Giorgio XI
 Morawski Kajetan Dzierżykraj 88
 Morelowski Jan 88
 Musorgski Modest P. 34
 Mühlstein Anatol IX
 Nacht-Samborski Artur 271
 Nagórski Zygmunt Jr. 15
 Nicolson Harold 194
 Nikifor Krynicki, właśc. Epifaniusz Drowniak 78
 Norwid Cyprian Kamil 8, 76, 148, 149, 297
 Nowakowski Tadeusz 210
 Nowakowski Zygmunt 71
 Orłowska-Wojczulanis Krystyna 283
 Osadczyk Bohdan XIV, 189, 267
 Paczyński Stanisław 71
 Paderewski Ignacy 18
 Pahlawi Reza Mohammad 168
 Pankiewicz Józef VIII
 Pascal Blais 297
 Paustowski Konstanty 130

Pawlikowski Michał Kryspin 75
 Picasso Pablo XI, 96, 166
 Pillement Georges 161
 Piłsudski Józef 117
 Pini Tadeusz 149
 Pius IX, papież 99
 Pobóg-Malinowski Władysław 88, 107
 Polac Michel 245
 Pollakówna Joanna VII, XII, 172
 Połczyński Aleksander Janta zob. Janta-Połczyński Aleksander
 Poniatowski Juliusz 71
 Potworowski Tadeusz Piotr 95
 Proust Marcel XII, 11, 12, 254, 255
 Ptasńska Małgorzata XV, 304, 309, 310
 Raczyński Edward 208
 Rawicz Anna 170
 Rawicz Piotr 170
 Redakcja 117, 201, 257
 Redaktor zob. Giedroyc Jerzy
 Remizow Aleksiej M. XII, 34, 42, 73, 297
 Romanowicz Kazimierz 78
 Romer Tadeusz (Tadzik) 159
 Rouart Denis 47
 Rozanow Wasilij XII, 72, 297
 Rudzka-Cybisowa Hanna 187, 192
 Ruskowski Zdzisław 171
 Sacharow Andriej D. 126
 Salij Jacek 173
 Samborski Artur Nacht zob. Nacht-Samborski Artur
 Sapieha Leon 115
 Šćepanović Bronimir 162
 Schulz Bruno 174
 Siewierski Henryk 240
 Sikorski Władysław VIII, 57
 Silone Ignazio XI, 106
 Šíma Josef 48, 127
 Siniawskij Andrej, pseud. Abram Terc 108, 111,
 Skalmowski Wojciech, pseud. Maciej Broński 149
 Skórzewska Teresa 11, 12,
 Słowacki Juliusz 7
 Sołżenicyn Aleksander 148, 297
 Soutin Chaim zob. Sutin Chaim
 Sperling Maria 160
 Staël Nicolas de XI, 169
 Staliński Tomasz zob. Kisielewski Stefan

Stempowski Jerzy, pseud. Paweł Hostowiec XII, XII, 79, 91, 129, 140, 177,
 210, 287, 288, 297
 Stempowski Stanisław 288
 Sterling Charles 44
 Straszewicz Czesław XII, 102
 Strzalecka Jadwiga Mańkowska zob. Mańkowska-Strzalecka Jadwiga
 Supruniuk Anna XV
 Supruniuk Mirosław XIV, 266
 Sutin Chaim XI, 80, 180
 Szymański Janusz XV
 Śmietana Władysław 21
 Teper Adam Piotr 190
 Teper Zbigniew Jakub 190
 Terapiano Jurij K. 42
 Terc Abram zob. Siniawskij Andrej
 Timoszewicz Jerzy 193, 287, 288
 Topolski Feliks 47
 Torosiewicz Jan 47
 Turkiewicz Zygmunt 68, 112, 142, 202, 212
 Tyrmand Leopold 213
 Tyszkiewicz Samuel 101
 Ulatowski Jan 53, 196, 200
 Uniechowska Karola 295
 Viatteau Aleksandra Kwiatkowska zob. Kwiatkowska-Viatteau Aleksandra
 Vincenz Stanisław XII, 40, 136
 Vincenz Andrzej 145
 Waliszewski Zygmunt XI, XII, 130, 294
 Waltoś Jacek 178
 Wałęsa Lech XIV, 263
 Wańkowicz Melchior X, XIII, 14, 66
 Wat Aleksander 209
 Weissberg-Cybulski Aleksander 104
 Werner-Gagnebin Murielle 217, 275
 Wędziagolski Karol 93
 Wierusz-Kowalska Joanna 176
 Willy Renée 200
 Witkiewicz Stanisław Ignacy 174
 Wittlin Józef 97
 Wojczulanis Krystyna Orłowska zob. Orłowska-Wojczulanis Krystyna
 Wolff Jerzy 130
 Woźniakowski Jacek 163
 Wójcik Małgorzata Ptasńska zob. Ptasńska Małgorzata
 Wysokiński Jerzy 188, 257
 Zamorski Kazimierz 303
 Zamoyski August 59

Zamoyski Stefan 50
 Zawadowski Wacław 69
 Zbyszewski Wacław Alfred 16, 75, 299
 Zielenkiewicz Kazimierz, pseud. Caziol 196
 Ziolkowska-Boehm Aleksandra X
 Żdanow Andriej 6
 Żeleńska Adela-Maria z Bohomolców 286
 Żuławski Marek 105

Spis rzeczy

Wprowadzenie / VII
 Wykaz skrótów / XVII

CZĘŚĆ PIERWSZA

Józef Czapski w miesięczniku *Kultura* / 1
 Twórczość / 3
 Opracowania / 39

CZĘŚĆ DRUGA

Józef Czapski w wydawnictwie Instytutu Kultury / 55
 Książki, odbitki i przedruki / 57
 Omówienia twórczości i utwory poświęcone Józefowi Czapskiemu / 59

CZĘŚĆ TRZECIA

Józef Czapski w *Zeszytach Historycznych* / 61
 Twórczość / 63
 Opracowania / 65
 Pseudonimy Józefa Czapskiego w *Kulturze* / 67
 Indeks tytułów utworów Józefa Czapskiego / 69
 Indeks nazwisk / 75

KONSTELACJA *KULTURY*

BIBLIOGRAFIE PISARZY
W WYDAWNICTWACH
INSTYTUTU LITERACKIEGO
W PARYŻU

Czesław Miłosz

Witold Gombrowicz

Jerzy Stempowski

Konstanty A. Jeleński

Józef Czapski

Gustaw Herling-Grudziński

